Ազգ

AZG
armenian newspaper

Օգոստոս 15
1992
Շաբաթ

երկօրեայ թերթ
Բ տարի, թիւ 72 (164)
գինը 2 ռ.

Երեւան 375010
Հանրապետութեան 47

դասիչ 69149

հեռ. 581841, ֆաքս 562941, տելեքս 243266 CPIRI SU

Ուժգին հարձակում Լաչինի վրա՞

Գորիսից հաղորդեցին թե միջանցքում հանգիստ է

Ինչպես հաղորդեց «Սնարֆ» գործակալությունը, վկայակոչելով «Թուրան» գործակալության թղթակցի հաղորդագրությունը, ադրբեջանական բանակի ստորաբաժանումները շարունակում են հարձակումը Լաչինի միջանցքի գոտում գտնվող հայկական զինված կազմավորումների վրա: Օգոստոսի 14-ի դրությամբ ադրբեջանական զորքերի ստորաբաժանումները գտնվում էին Լաչին շրջկենտրոնից 12 կիլոմետր հեռավորության վրա:

Սակայն երեկ ոչ երեկոյան Գորիսի շրջանի ինքնապաշտպանության շտաբից տեղեկացանք, որ մարդասիրական միջանցքի շրջանում իրավիճակը հանգիստ է եւ դիրքային լուրջ փոփոխություններ չկան: ■

Հայաստանի վարչապետը մեկնեց Թբիլիսի

Երեկ առավոտյան Հայաստանի վարչապետ Խոսրով Հարությունյանը մեկնեց Թբիլիսի: Ինչպես հաղորդեցին Հայաստանի կառավարության մամուլի ծառայությունում, նա Վրաստանի ղեկավարության հետ կքննարկի փոխադարձ հետաքրքրություն ներկայացնող մի շարք հարցեր, մասնավորապես Վրաստանի տարածքով անցնող գնացքների անվտանգ երթեւեկության հարցը:

Վարչապետի այցին նախորդել էին երկու հանրապետությունների ղեկավարների եւ վարչապետների միջեւ օգոստոսի 13-ին տեղի ունեցած հեռախոսազրույցները: ■

ՀՌԱԿ Հանրապետական վարչության հայտարարությունը

Վերջին շրջանում Հայաստանում եւ սփյուռքում որոշ քաղաքական կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ, զանգվածային լրատվության գործակալություններ ու թերթեր, հաճախ մեջբերելով կամ հիշատակելով «Ազգ» թերթում հրապարակված առանձին հոդվածներ, վերլուծություններ ու կարծիքներ, դա ներկայացնում են որպես ՀՌԱԿ-ի տեսակետ:

ՀՌԱԿ-ը, հավատարիմ լինելով բազմակարծության, խոսքի ու մամուլի ազատության սկզբունքների կիրառմանը, այսուհանդերձ հայտնում է.

- ՀՌԱԿ-ի քաղաքական գործունեության հիմնական դիրքորոշումներն արդի ժամանակահատվածում արտահայտված են կուսակցության առաջին հանրապետական պատգամավորական ժողովի կողմից ընդունված քաղաքական պլատֆորմի հիմնադրույթներում:

- ՀՌԱԿ-ի դիրքորոշումը քաղաքական զարգացման առօրյա խնդիրների վերաբերյալ արտահայտվում է ՀՌԱԿ Հանրապետական վարչության պաշտոնական հայտարարություններում ու որոշումներում:

- ՀՌԱԿ դիրքորոշումը ՀՀ ԳԽ-ում քննարկվող հարցերի վերաբերյալ արտահայտվում է ՀՌԱԿ պատգամավորական խմբակցության հայտարարությունների ու հարցադրումների միջոցով: ■

Հանդիպում ՀՌԱԿ-ի եւ ՀՅԴ-ի միջեւ

Օգոստոսի 13-ին ՀՅԴ Հայաստանի ԿԿ-ի նախաձեռնությամբ Հայաստանի ռամկավար ազատական կուսակցության Հանրապետական վարչության ատենապետ Ռուբեն Միրզախանյանն ու վարչության անդամներ Կարեն Կոստանդյանը, Պետրոս Քաջախյանն ու Հովիկ Էորդեկյանը հանդիպում ունեցան ՀՅԴ Հայաստանի ԿԿ-ի անդամներ Հրայր Կարապետյանի, Վահան Հովհաննիսյանի եւ Մասիս Քաղդասարյանի հետ: ՀՌԱԿ-ի եւ ՀՅԴ-ի ներկայացուցիչները հանդիպման ընթացքում քննարկեցին հանրապետությունում տիրող ներքին քաղաքական իրավիճակին, Հայաստանի սահմանների պաշտպանությանը, ինչպես նաեւ Հայաստան-Արցախ հարաբերություններին առնչվող հարցեր: Հակառակ քննարկված հարցերի նկատմամբ մոտեցումների որոշակի տարբերություններին, կողմերը այնուամենայնիվ կարծիքների փոխանակումը օգտակար գտան եւ պայմանավորվեցին այսուհետեւ պարբերաբար հանդիպել: ■

Ադրբեջանցիները զարգացնում են հարձակումը

Ինչպես հաղորդեց «Սնարֆ» գործակալությունը, վկայակոչելով ադրբեջանական աղբյուրները, օգոստոսի 14-ին ադրբեջանական բանակի ստորաբաժանումները շարունակում են զարգացնել հարձակումը:

Օգոստոսի 13-ի երեկոյան ադրբեջանցիները դուրս են մղել հայկական զինված կազմավորումները Մարտակերտի շրջանի Դամիրլու, Կոստանդա եւ Հարությունագոմեր գյուղերից: Ինչպես ցնդում է ադրբեջանական կողմը, նահանջի ժամանակ հայերը մարտի դաշտում թողել են տասնյակ սպանվածներ, երկու տանկ եւ չորս հետեւակի մարտական մեքենա:

Օգոստոսի 14-ի դրությամբ ինքնապաշտպանության հայկական ուժերը կենտրոնացված էին Դրմբոն գյուղում: Ադրբեջանական բանակը գործողություններ է սկսել այդ ռազմական բազան ոչնչացնելու նպատակով:

Ադրբեջանական բանակի վերջին հաջողություններից հետո նրանց վերահսկողության տակ է անցել Թարթար-Քելբաջար ճանապարհը:

Մինչդեռ, Ղարաբաղի «Նորություններ» գործակալությունը հաղորդում է, որ հայերին հաջողվել է Վաղուհաս եւ Մեծշեն գյուղերի մոտ հետ մղել ադրբեջանական զորամիավորումների հարձակումը: Ադրբեջանցիները նահանջել են, կրելով կենդանի ուժի նշանակալի կորուստներ: Խփվել է ադրբեջանական երեք տանկ եւ երկու զրահամեքենա:

ՂՆԳ-ի տվյալների համաձայն, վերջին երկու օրերի ընթացքում Մարտակերտի շրջանում զոհվել են հայկական ուժերի ավելի քան 20 մարտիկներ:

Նույն գործակալությունը հաղորդում է նաեւ օգոստոսի 14-ին Ստեփանակերտի գնդակոծման մասին: Քաղաքի վրա արձակվել է «Գրադ»-ի 90 արկ: Զոհերի մասին տվյալները ճշտվում են: ■

Անվտանգության խորհուրդը քվեարկեց Բոսնիայում ուժի դիմելու օգտին

Սարաեւոյի մոտ սպանվեց ABC-ի լրագրողը

ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդի 15 անդամ երկրները, 12 կողմ եւ 3 ձեռնպահով քվեարկեցին Բոսնիայի բնակչությանը մարդասիրական օգնություն հասցնելու նպատակով, որպես վերջին միջոց, ուժի դիմելու օգտին: Դիվանագետներն ասում են, թե դեռեւս ռազմական միջամտության որեւէ ծրագիր չկա այդ կապակցությամբ: Անվտանգության խորհուրդն ընդունեց նաեւ մի այլ բանաձեւ, որով պահանջեց արգելք չինել Կարմիր խաչին մտնելու գերիների ճամբարները: Բրյուսելում ՆԱՏՕ-ի աղբյուրները նշում են, թե ծրագրեր են մշակվում Բոսնիային օգնություն հայթայթելու նպատակով ցամաքային միջանցք բացելու ուղղությամբ:

Մյուս կողմից, նշանաւորները կրակ բացեցին մի ավտոշարասյան վրա, որը Հարավսլավիայի վարչապետ Պանիչին տեղափոխում էր Սարաեւո: Հարձակման ընթացքում սպանվեց ամերիկյան ABC հեռուստաընկերության մի լրագրող:

ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդի որոշումից անմիջապես հետո Ֆրանսիայի արտգործնախարար Ռոլան Դյուման հայտարարեց, թե Ֆրանսիան պատրաստ է շուրջ 10 հազար զինվոր ուղարկել Բոսնիա: Անգլիական կառավարության ներկայացուցիչները հայտարարեցին, թե Անգլիան չի ծրագրում բանակ ուղարկելու Բոսնիա:

Իր հերթին, ՄԱԿ-ի բանագնաց Լորդ Քերինգտոնը հայտարարեց, թե Սերբիային զգուշացնելով միջազգային մեկուսացումից, նրանից պահանջել է ճանաչել Բոսնիայի անկախությունը: ■

Հարյուրավոր զոհեր եւ վիրավորներ Քաբուլում

Ռմբակոծները օդակիր արկերով հրետակոծել են Աֆղանստանի մայրաքաղաքը, սպանելով առնվազն 100 եւ վիրավորելով մի քանի հարյուր մարդ: Հաղորդվել է, որ հրետակոծումը ամենաուժեղն է պորիից հետո, երբ զինյալները կործանեցին Նաջիբուլլայի օբելիսկը: ■

Իսրայելը գոհ է Ադրբեջանից

Ադրբեջանի խորհրդարանի նախագահ Իսա Դամբարովը հինգշաբթի օրն ընդունեց Ադրբեջանում Իսրայելի ժամանակավոր հավատարմատար Իոսիֆ Բենդորային: Հանդիպման ընթացքում Ի. Բենդորան մասնավորապես նշեց, որ Իսրայելի ղեկավարությունը գոհ է ադրբեջանական իշխանությունների տեղական հրեական համայնքի նկատմամբ ցուցաբերվող «բարյացակամ» վերաբերմունքից: ■

«Ազգային դաշինքը» վճռական է տրամադրված

Այդ մասին հայտարարվեց «Ազգային դաշինք» խորհրդարանական միության 7 կուսակցություններից 6-ի կողմից երեկ հրավիրված մամուլի ասուլիսում: Չէր մասնակցում ՀՌԱԿ-ը: Ելույթ ունեցողները շեշտեցին, որ Արցախում ռազմական գործողությունները եւ Հայաստանի տարածքների կորուստը ներկա իշխանությունների աղաչնորհության եւ պարտվողական քաղաքականության վարելու հետեւանք են: Եւ միայն հանրապետության նախագահի հրաժարականը եւ բազմակուսակցական կառավարությունն ստեղծելը թույլ կտա դուրս գալ անմխիթար վիճակից: ■

Ֆեոդոր Շելով-Կովեդյաեւի բացառիկ հարցազրույցը

Ռուսաստանը կշարունակի իր ջանքերը Ղարաբաղի հարցը խաղաղ կարգավորելու

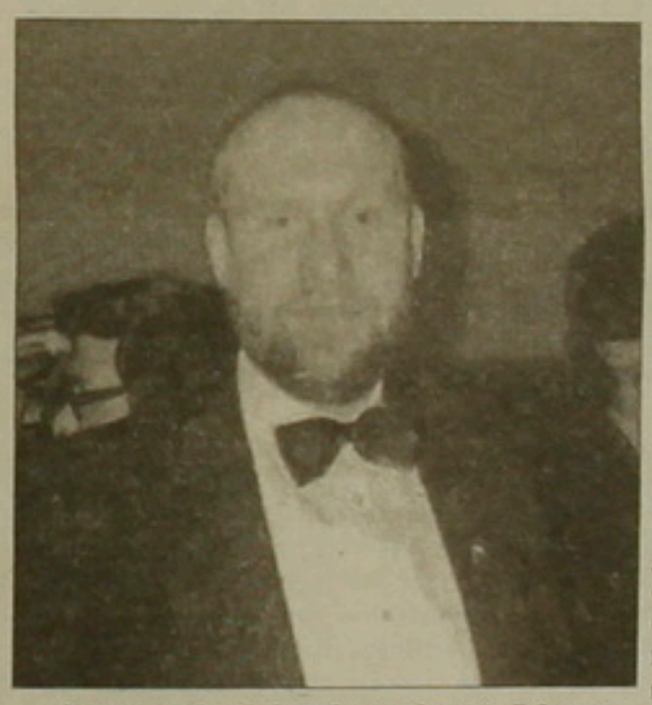

Ռուսաստանյան Դաշնության արտաքին գործերի նախարարի առաջին տեղակալ Ֆյոդոր Շելով-Կովեդյաեւը պատասխանում է «Սնարֆ» գործակալության թղթակցի հարցերին

– Ֆյոդոր Վլադիմիրովիչ, ի՞նչ կարող եք ասել կոլեկտիվ անվտանգության վերաբերյալ պայմանագրի մասնակից-պետությունների ղեկավարներին հղած Հայաստանի նախագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի ուղերձի մասին:

– Պայմանագրի մեխանիզմի համաձայն, այս կամ այն որոշման ընդունման համար անհրաժեշտ է, որ հավաքվեն կոլեկտիվ անվտանգության վերաբերյալ պայմանագիրն ստորագրած պետությունների ղեկավարները եւ քննարկեն երկրներից մեկի դիմումը: Ես արդեն գրել եմ «Նեզավիսիմայա գազետա» թերթում, թե հավի առնելով այն հանգամանքը, որ Հայաստանն ստորագրել է այդ պայմանագիրը, նա Ռուսաստանի դաշնակիցն է, քանի որ կոլեկտիվ անվտանգության պայմանագիրը, փաստորեն, ռազմաքաղաքական դաշինքի մասին համաձայնագիր է:

– Եւ այդ ամենը մնում է ուժի մեջ, եթե նույնիսկ պայմանագիրը չի՞ վավերացվել:

– Այո: Քանի որ միջազգային չափանիշների համաձայն, պայմանագրերը հիմնականում գործում են նույնիսկ մինչեւ վավերացումը, այսինքն՝ այդ պայմանագրի նորմերը գործող են, սակայն որոշ էական բացառությամբ: Այդ փաստն առաջացրել է Ադրբեջանի ոչ միանշանակ հակազդեցությունը, որը չգիտես ինչու կարծում է, թե իբր ես եմ ընտրում Ռուսաստանի դաշնակիցներին: Բանն այն է, որ Ռուսաստանը ոչ մեկին չի ստիպել եւ չի տարհամոզել ստորագրել այդ պայմանագիրը, պետություններն իրենք են որոշել այդ խնդիրը: Նրանք ոչ միայն Ռուսաստանի դաշնակիցներն են, այլեւ միմյանց, այսինքն՝ Հայաստանը նույնչափ Ղազախստանի, Ուզբեկստանի եւ պայմանագիրը կնքած այլ պետությունների դաշնակիցն է: Այնպես որ, այստեղ կողմնակալություն չկա: Եթե որեւէ մեկը ցանկանում է դառնալ այդ պետությունների դաշնակիցը, կարող է միանալ պայմանագրին:

– Զանգվածային լրատվության միջոցների մի շարք հրապարակումներում արդեն հնչել է այն կարծիքը, թե Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի դիմումը հակամարտության միջազգայնացման փորձ է: Ի՞նչ եք մտածում այդ առթիվ:

– Բանն այն է, որ այդ պայմանագրով նախատեսվում է պրոցեդուրաների մի ամբողջ համակարգ՝ ի պատասխան դրա մասնակիցներից մեկի դեմ իրականացվող ագրեսիայի աղացուցված փաստի: Եթե այդպիսի փաստն աղացուցված է, ապացույցները՝ ներկայացված, գործի է դրվում ագրեսիայի հավանական կասեցման մեխանիզմը, որն սկսվում է շատ նուրբ քաղաքական բանակցություններով, սակայն կարող է ընդգրկել նաեւ կոլեկտիվ միջոցառումներ՝ դաշնակից պետություններից մեկի տարածքային ամբողջականությունը պահպանելու համար:

– Հույս կա՞, որ հակամարտությունը կհաջողվի կարգավորել դիվանագիտական ճանապարհով, առանց ուժի գործադրության:

– Եթե այդպիսի հույս չլիներ, Ռուսաստանի արտգործնախարարությունը գործուն ջանքեր չէր ձեռնարկի, որպեսզի Հռոմի համաժողովի սահմաններում

➡ էջ 8

Սահմաններում լարվածությունը չի թուլանում

Իրադրությունը Հայաստանի մի շարք սահմանամերձ շրջաններում մնում է լարված: Թեեւ վերջին երկու օրերի ընթացքում լուրջ բախումներ չեն արձանագրվել, այնուամենայնիվ լարվածությունը չի թուլանում:

Տաւուշ. Երեկ եւ նախորդ օրը Ադրբեջանի Թռուզի, Ղազախի եւ Աղսաֆայի շրջանների տարածքից գնդակոծվել են ներքին Կարմիրաղբյուր շրջանի սահմանամերձ Պառավաքար, Մովսես, Ներքին Կարմիրաղբյուր եւ Այգեզար գյուղերը: Երեկ հայկական ինքնապաշտպանական ուժերին հաջողվել է կայունացնել իրավիճակը Պառավաքար գյուղում, որտեղ իրավիճակը կտրուկ սրվել էր նախորդ օրը տանկերից, «Գրադ» կայանքներից եւ հրանոթներից ուժգին հրետակոծությունների հետեւանքով: Այժմ այդ շրջանում դիրքային մարտեր են ընթանում, որոնց հետեւանքով հայկական կողմից մեկ հոգի զոհվել է: Հակառակորդի կորուստները ճշտվում են: Երեկ երեկոյան շրջանի գործկոմի նիստում ի թիվս այլ հարցերի քննարկվել են նաեւ շրջանի ինքնապաշտպանությանն առնչվող խնդիրները:

Վարդենիս. Ադրբեջանի Քելբաջարի շրջանի տարածքից փոքր տրամաչափի զինատեսակներով գնդակոծվել է շրջանի Սոդք ավանը: Հայկական ինքնապաշտպանական ուժերն ստիպված են եղել դիմել պատասխան գործողությունների: Հայկական կողմից տուժածներ չկան:

Կրասնոսելսկ. Երեկ եւ նախորդ օրը Ադրբեջանի տարածքից ոչ ուժգին հրետակոծության է ենթարկվել Կրասնոսելսկ շրջկենտրոնը եւ Վահան (նախկին Օրջոնիկիձե) գյուղը: Երեկ գնդակոծության են ենթարկվել Վահան գյուղի ուղղությամբ տեղաբաշխված հայկական ինքնապաշտպանական ուժերի դիրքերը: Հայկական կողմից տուժածներ չկան:

Եղեգնաձոր. Վերջին երկու օրերի ընթացքում Նախիջեւանի տարածքից գնդակոծվել են սահմանամերձ Խաչիկ գյուղի դաշտերը: Թեեւ հայկական կողմից տուժածներ չեն եղել, այնուամենայնիվ շարունակվող գնդակոծությունները լրջորեն խանգարում են գյուղատնտեսական աշխատանքների կատարմանը:

Վերջին երկու օրերի ընթացքում Հայաստանի սահմանամերձ շրջանների վրա կատարված հարձակումների հետեւանքով ադրբեջանական բանակը կորցրել է երկու հետեւակի մարտական մեքենա: ■

digitised by A.R.A.R.@

Հայ-ռուս բանակցությունները օգտակար էին

Երեւանում ավարտվեց Հայաստանի Հանրապետության եւ Ռուսաստանի Դաշնության պետական պաշտպանության նախարարների պաշտոնական բանակցությունների նախնական փուլը, ուր ընդգրկվեցին երկու երկրների միջեւ փոխգործողության եւ համագործակցության հարցեր ամենատարբեր բնագավառներում՝ քաղաքական, ռազմական, տնտեսական, սոցիալական, մարդասիրական:

Բանակցությունները օգտակար եւ հեռանկարային էին, երեւանից մեկնելուց առաջ հայտնեց Ռուսաստանի պաշտպանության նախարար, հատուկ գործերով դեսպան Վսեվոլոդ Օլեանդրովը: Մենք, ասաց նա, ընդգծել ենք մոտ ժամանակներս մի շարք համաձայնությունների ստորագրման հնարավորությունները, որոնք կդառնան Հայաստանի եւ Ռուսաստանի միջեւ հարաբերությունների կայուն կազմավորման պայմանագրային-իրավական հիմքը: Մեր պաշտպանությունները ընդգծել են տնտեսական պայմանավորվածությունների փաթեթը, որոնք կոչված են կայունացնելու եւ կարգավորելու տնտեսական հարաբերությունները ԱՊՀ-ի պայմաններում: Մենք, շարունակեց Օլեանդրովը, ելնում ենք այն բանից, որ եթե նախկին Խ. Միության տնտեսությունը գործում էր որպես միասնական մարմին, այժմ պետք է ձգտել պահպանել տնտեսական կապերը եւ նոր պայմաններում փնտրել համագործակցության նոր հնարավորություններ:

Հայաստանի եւ Ադրբեջանի սահմանային իրադարձությունները ընդգծվե՞լ են բանակցությունների ընթացքում. այս հարցին Օլեանդրովը պատասխանեց, թե հնարավոր չէ շրջանցել այդ թեման: Սակայն, նշեց նա, պաշտպանությունների իրավասությունների շրջանակը սահմանափակվում էր երկկողմ հարաբերություններով՝ իրավական-պայմանագրային հիմք ստեղծելու նպատակով: Դա անմիջական կապ չունի Ղարաբաղյան խնդրի հետ, որով Ռուսաստանի ԱԳՆ-ում զբաղվում է հատուկ գործերով դեսպան Կազիմիրովի գլխավորած հատուկ բաժինը:

Իր հերթին, Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարար Գրիգոր Արեջյանը բանակցությունները որակեց որպես «շատ հաջողված»: Պաշտպանությունների աշխատանքը, ասաց նա, չսահմանափակվեց միայն մշակված փաստաթղթերի ընդունմամբ: Ըստ երեւույթին, նշեց Արեջյանը, ամենադժվարը կողմերի միջեւ փոխըմբռնման նոր աստիճանի հասնելն էր: Պետնախարարի կարծիքով, առավել կարեւորն այն է, որ բանակցությունների ժամանակ ծագեցին նոր գաղափարներ, որոնց իրագործումը ոչ միայն առաջ կտանի մեր համագործակցությունը, այլեւ կհարթի մի շարք վիճելի հարցեր ինչպես քաղաքական, այնպես էլ տնտեսական բնագավառներում:

Ռուսաստանի պետպաշտպանությանն ընդունեցին Հայաստանի նախագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը եւ վարչապետ Խոսրով Հարությունյանը: Կողմերը համաձայնել են, որ Հայաստանի եւ Ռուսաստանի ավանդական կապերը պետք է ամրանան եւ զարգանան հանուն երկու ժողովուրդների բարօրության, հայտնում է նախագահի մամուլի ծառայությունը:

Հայ-ռուսական բանակցությունների հաջորդ փուլը կկայանա սեպտեմբերին, ամենայն հավանականությամբ Մոսկվայում: Վ. Օլեանդրովի խոսքերով, այդ փուլում պաշտպանությունները կընդունեն եւ կհամաձայնեցնեն նախագծեր տարբեր նախարարություններում եւ գերատեսչություններում, որոնք նախատեսվում են ստորագրել կամ վավերացնել: Այդ ժամանակ էլ կգործեն աշխատանքային խմբերը, որոնք կզբաղվեն դրանց համաձայնեցմամբ: Ինչպես այնտի դարձավ, այդ փաստաթղթերը վերաբերում են անվտանգության, ռազմական զորքերի կարգավիճակի, տնտեսական ոլորտների, ֆինանսական եւ այլ հարցերի:

ՏԻԳՐԱՆ ԼԻԼՈՅԱՆ
ԻՏԱՐ-ՏԱՍՍ-ի թղթակից

Ինչքա՞ն ես ապրում, փախստական

Այրում, ավեր, մահ, փախուստ եւ գաղթ՝ ահա այն ճանապարհը, որ անցան հարեւան հանրապետությունում ապրող մեր հայրենակիցները: Անցան ու դարձան փախստական տերմինը նյութականացնողներ, իրենց տարաբախտ նախնիների ճակատագիրը կրողներ: Մահվան սարսափը զգացած, զավակների ու ծնողների կորուստն ապրած, սահմանկեցուցիչ գազանությունների ականատես դարձած, կյանքի ու անմահության գաղտնիքներն ըմբռնած, նրանցից ոմանք հուսահատ ու հոգնած բախեցին մեր դուռը՝ խաղաղ հանգրվան գտնելու հույսով: Մենք բացեցինք դռները ու... կարկամեցինք:

Ժամանակն է վերլուծել վերջին չորս տարվա դեպքերը, կապված մեր կյանք ներխուժած նոր երեւույթի՝ փախստականության հետ: Վերլուծել, որոշակի հետեւություններ անել եւ դասեր քաղել, մանավանդ, որ այդ երեւույթն ավարտված չէ, այլ շարունակվում է այսօր: Իսկ արտերկրում հայ համայնքներ ունենալու հանգամանքն ավելի հրատապ է դարձնում վերլուծությունը:

Փախստականների հետ տարվող աշխատանքները կապված են հիմնականում չորս հիմնահարցերի լուծման հետ՝ բնակարանային, աշխատանքային, փոխհատուցումների եւ սոցիալական ապահովության:

Եթե անդրադառնալու լինենք փախստականների 1988-90 թթ. առաջին հոսքին, առաջին հայացքից թվացյալ հանդարտությունն ամենուին էլ բարվոքություն չի նշանակում: Թեեւ ակներեւ է, որ առաջին խմբերի բնակարանային խնդիրները հիմնականում լուծված են: Դա կատարվեց ի հաշիվ Հայաստանից ադրբեջանցիների հեռանալու: Ազատված բնակարաններում եւ նաեւ սակավ բնակչություն ունեցող շրջաններում տեղավորեցին Սումգայիթից, Բաքվից, Կիրովաբադից փախած մեր հայրենակիցներին: Բացի այդ, 6,5 հազար ընտանիքների անհատական բնակարան կառուցելու նպատակով հողամասեր հատկացվեցին, իսկ 6 հազար ընտանիք ընդգրկվեցին կոոպերատիվ բնակարանային շինարարության ցուցակներում: Այնուամենայնիվ, այս խնդրի լուծմանն օժանդակեցին բարենպաստ պայմանները, որտեղ մեր կառավարության վաստակը չարժե գերագնահատել: Աշխատանքային հարցերի լուծման ասպարեզում էր, որ պիտի ի հայտ գար մեր կառավարության իմաստությունն ու ձեռներեցությունը: Բայց...

Առաջին գաղթականները, որ հիմնականում քաղաքաբնակ մտավորականներ եւ արհեստավորներ էին, ընդ որում, բարձր որակավորում եւ տեխնիկական պատրաստվածություն ունեցող, նախ բախվեցին իրենց կրթությանն ու հմտություններին համապատասխան աշխատանք չգտնելու խնդրին: Նրանց մասնագիտական կարողությունների օգտագործման տեսակետից բեռացումները շատ էին: Չէ՞ որ ասում են դժբախտությունից էլ կարելի է օգուտ քաղել, իսկ ի՞նչ արեցինք մենք...

Հարեւան հանրապետությունը զրկվեց իր բարձրորակ մասնագետների մի ստվար հատվածից, որ որոշակի դեր էր խաղում ու որակ կազմում տնտեսության բոլոր բնագավառներում, բայց կարողացավ հաղթահարել այդ դժվարությունը եւ ծածկել բացը: Իսկ մեր հանրապետությունն ի վիճակի չեղավ օգտագործել այդ հսկայական պոտենցիալ ուժը իր նպատակների եւ խնդիրների լուծման համար: Եթե բարձրորակ ինժեներն անասնաղաի է աշխատում, վիրաբույժը՝ բուժակ, իսկ օտար լեզվի մասնագետը՝ մեքենագրուհի, ապա առկա են կադրային սխալ քաղաքականությունը, բնակչության զբաղվածության ապարեզում լուրջ բացթողումները:

Չլուծվեց նաեւ հայաբնակ հասկացող գյուղական վայրերից գաղթածների կոմպակտ բնակեցման հարցը: Ադրբեջանի որոշ հայաբնակ գյուղեր ունեին հինավուրց ավանդույթներ, ընդգծված հայկական կենցաղ ու ապրելակերպ: Դրանք մնայուն արժեքներ էին, որոնք արժանի էին պահպանման: Բացի այդ, դժբախտությունը, վիշտը հետ է հաղթահարվում գյուղովի, համայնքով: Մենք չփորձեցինք օգնել այդ մարդկանց՝ հետեւությամբ մոռանալ իրենց ապրածը, մերվելու իրենց համար, ցավոք, օտար միջավայրին, հաղթահարելու լեզվական, կենցաղային եւ այլ դժվարությունները:

Ինչ վերաբերում է մերվելուն, մենք ոչ միայն չօգնեցինք, այլեւ համարձակվում եմ պնդել, խոչընդոտեցինք դրան: Մեր հայաստանցիներիս անհյուրընկալ, կանխակալ վերաբերմունքն ու անհանդուրժողությունը փախստական մեր եղբայրների նկատմամբ իրենց հետեւանքը թողեցին: Նրանք լիովին չհարմարվեցին մեր ապրելակերպին, մենք իրենց: Արդյունքում, փախստականի հոգեբանություն ու խարան՝ մինչեւ կյանքի վերջը, օտարացած, ծանր կյանք հայրենիքից ու հնարքնակներից վիրավորված կամ նորից գաղթ, այս անգամ Հայաստանից դուրս:

Սակայն բավական կլիներ, եթե մեզնից յուրաքանչյուրն իրեն պատկերացներ փախստականի տեղում ու մի փոքր ավելի հանդուրժող ու բարյացակամ դառնար: Այդ դեպքում կընդուներ նրանց ապրումները ու հաղորդակից կդառնար նրանց հոգսերին, կհասկանար նրանց դժգոհությունների ու պահանջների պատճառները, չափից ավելի չէր համարի նրանց հավակնությունները եւ չէր մեղադրի նրանց:

Չէ՞ որ նրանք ընդունեցին, որ մեր նորաստեղծ հանրապետությունն ազատ դրամական միջոցներ չի տնօրինում եւ նյութական օգնության տեսակետից ավելին անել չի կարող: Սակայն բարի խոսքն ու ջերմ վերաբերմունքն անգամ մենք զլացանք: Դա էր պատճառը, որ Հայաստանը [illegible] հանգրվան չդարձավ փ[illegible]տականներից շատերի համար, նրանց նոր քարավանները ճգվեցին դեպի Ղրիմ ու Մոսկվա, դեպի Լոս Անջելես ու Մելբուռն: Եւ այստեղ իզուր է բարոյախոսություն կարդալը, թե հայրենիքում է քո եւ անցյալը, եւ ապագան, թե օտար երկիրը հայրենիք չի դառնա, թե ավելի լավ է չոր հաց սեփական տանը, քան համադամ կերակուրներ՝ օտար սեղանից: Վերջիվերջո, մարդն այսօր է ապրում եւ անմարդկային են մեր տարուկ անկյուններից նրանց ուղղված՝ զրկանքները հեզորեն կրելու կոչերը: Անհրաժեշտ է պետականորեն մտածել այդ արտագաղթը կանխելու մասին, հասկանալով, որ հակառակ դեպքում նոր ներգաղթ է ապառնալու հանրապետությանը:

Լուծված չէ եւ փոխհատուցումների հարցը: Չէ՞ որ մեր հայրենակիցները ոչ միայն հարուստ անշարժ գույք են թողել, այլեւ հսկայական ավանդներ եւ ապահովագրական գումարներ: Մինչ հակամարտության սրումը, այդ ուղղությամբ բանակցություններ էին վարվում սկզբում ԽՍՀՄ կառուցվածքների միջոցով, ապա՝ ուղղակիորեն: Այդ նպատակով հսկայական աշխատանք է տարվել փախստականների հարցերով պետական վարչության կողմից, կատարվել է ունեցվածքի ու այլ արժեքների հաշվառում, գրանցում, դիմումների ընդունում: Նախնական համաձայնություններ էին ձեռք բերվել տվյալների ճշտումից հետո որոշակի վճարումներ կատարելու, ապա միմյանց հետ ընդհանուր հայտարարի գալու վերաբերյալ: Վերջին հանդիպումը կազմակերպել էր նախկին ԽՍՀՄ աշխատանքի պետական կոմիտեն 1991 թ. սկզբին: Սակայն Խոջալուի դեպքերն ընդհատեցին հանդիպումը, եւ անորոշ ժամկետով այն հետաձգվեց: Այս խնդրի ուղղությամբ հաջողությունների կարելի է հասնել միայն ռազմական գործողությունների դադարից եւ շատ վիճելի հարցերի գեթ մի մասը լուծելուց հետո, որ մոտ ապագայում անհավանական է:

Վերոհարադրյալը, կարծում եմ, փախստականների առաջին խմբերի խնդիրների միայն մասնակի վերլուծումն է, որ բոլորովին չի հավակնում ավարտուն լինել: Սրանք ընդամենը լրագրողի խոհեր ու մտահոգություններ են, որ միայն մեկ նպատակ են հետապնդում՝ հասարակության միտքն ու խիղճը արթուն պահել, հիշեցնել, որ ուշացած օգնությունը ոչ ոքի պետք չէ, որ ավելի լավ է ճիշտ արված մեկ քայլը, քան քայլերի շարանում մեկ, բայց անողդելի սխալը:

Վերջում ուզում եմ հիշեցնել Ջեկ Լոնդոնի խոսքերը, նախապես ներողություն խնդրելով տիեզ համեմատության համար. *«Շանը նետած ոսկորը գթարտություն չէ, գթարտությունը շան հետ կիսած ոսկորն է, երբ դու քաղցած ես նրանից ոչ պակաս»:*

ԱՐՄԻՆԵ ՕՀԱՆՅԱՆ

Ֆրանսիայից օգնություն փախստական երեխաներին

Օրերս մեզ մոտ հյուր էին Ֆրանսիայի Էֆս ան-Պրովանս քաղաքի հայկական մշակութային կենտրոնի ընկերները, որոնց այցի նպատակն էր մոտիկից ծանոթանալ Հայաստանի եւ Ղարաբաղի երեխաների վիճակին:

Նրանք դատարկաձեռն չէին եկել, բերել էին դեղորայք ու մեկանգամյա ներակիչներ եւ 180 զույգ մանկական կոշիկ, որոնք տրամադրեցին մանկական Ֆոնդին:

Հաջորդ օրը Ֆոնդի աշխատակիցները բարեգործների ներկայությամբ կոշիկները բաժանեցին թիվ 1, 2 եւ 11 գիշերօթիկ դպրոցներում տեղավորված Շահումյանի շրջանից մազապուրծ երեխաներին, իսկ դեղորայքն ու ներարկիչները՝ Մանկական հանրապետական հիվանդանոցին, որտեղ վիրահատվում են երիկամային ծանր հիվանդություններով ընդունված երեխաները:

Ֆրանսահայ հյուրերը, ցնցված իրողությունից, խոստացան, որ տրանսպորտային բոլոր միջոցները կօգտագործեն երեխաներին անհրաժեշտ ամեն ինչ ուղարկելու՝ թե դեղորայք, թե սնունդ, թե հագուստ:

ԼԵՅԼԻ ԴՇԽՈՅԱՆ

Դառը փաստագրություն

Ինչպես հաղորդեց Ադրբեջանի պաշտպանության նախարարությունը օգոստոսի 12-ին Ադրբեջանի զինված ուժերի ստորաբաժանումները Թարթարի եւ Քելբաջարի շրջանների ինքնապաշտպանության ուժերի աջակցությամբ սկսել են լայնածավալ գործողություն Մարտակերտի շրջանում: Գործողությունը սկսվել էր երկու ուղղություններով, արեւմուտքից (Քելբաջարի կողմից) եւ հյուսիս-արեւելքից (Թարթարի կողմից): Օգոստոսի 12-ի կեսօրի դրությամբ արեւմտյան խմբավորումը, կոտրելով ինքնապաշտպանության հայկական ուժերի դիմադրությունը Չափար գյուղի մոտ, հարձակվել են Մարտակերտի շրջանի խորքում գտնվող հայերի դիրքերի վրա: Ադրբեջանական ստորաբաժանումները ոչնչացրել են Իմերեք Գերավանդ, Գետավան, Հաթերք, Ջարդախաչ, Ջագլիկ եւ Վաղուհաս գյուղերում տեղակայված հայկական խմբավորումները: Միաժամանակ սկսվել էր ադրբեջանական կազմավորումների հարձակումը Մեծ Շեն եւ Մոխրաթաղ գյուղերում գտնվող հայկական կազմավորումների դիրքերի վրա: Նույն օրը երեկոյան ադրբեջանցիները գրավել են այդ գյուղերը, ինչպես եւ Ումուդլու գյուղը: Այսպիսով, Մարտանգի հիդրոէլեկտրակայանը եւ ջրամբարը գտնվում են ադրբեջանցիների վերահսկողության տակ: Ադրբեջանական կողմի տվյալներով, հայկական կողմը կրել է մարդկային ուժի եւ տեխնիկայի մեծ կորուստներ: ■

«Հայաստանի դիմումը Ռուսաստանին անհիմն է»

Ադրբեջանի Գերագույն խորհրդի նախագահ Իսա Ղամբարովը օգոստոսի 13-ին Բաքվում կայացած մամուլի ասուլիսում հայտարարեց, թե Հայաստանի ղեկավարության դիմումը Ռուսաստանին եւ ԱՊՀ-ին՝ ռազմական աջակցություն ցույց տալու խնդրանքով իրավական տեսանկյունից անհիմն է: Նա նշեց, որ Հայաստանի խորհրդարանը չի վավերացրել Ռուսաստանի եւ ԱՊՀ այլ երկրների հետ կոլեկտիվ անվտանգության մասին պայմանագրերը: Ուստի, պաշտոնական տեսակետից այդ պայմանագրերը չեն գործում: Ի. Ղամբարովն «անլուրջ» անվանեց կանխատեսումները, թե ԱՊՀ պետությունները կամ Ռուսաստանը ռազմական գործողություններ կսկսեն Ադրբեջանի դեմ: Սակայն, նրա խոսքերով, հանրապետության ղեկավարությունը քաղաքական եւ դիվանագիտական ջանքեր է ձեռնարկում այդ ուղղությամբ՝ «երրորդ պետության կողմից որեւէ ագրեսիա կանխելու նպատակով»: Ադրբեջանի խորհրդարանի ղեկավարը հանրապետության հարավային սահմանները համատեղ հսկելու մասին Ռուսաստանի հետ կնքած պայմանագիրը գնահատեց որպես փոխշահավետ եւ երկու կողմերի շահերը բավարարող: ■

Հայաստանում ԱՊՀ փոխազդեցությունը

Հայաստանում սպասում են ԱՊՀ անդամ-երկրների, այդ թվում եւ Ռուսաստանի միանշանակ փոխազդեցությանը, քանի որ նրանք պարտավոր են կասեցնել Ադրբեջանի ագրեսիան, հայտարարեց Հայաստանի նախագահի մամուլի քարտուղարի օգնական Արամ Արահամյանը: Նշելով, որ Հայաստանը միշտ անհեռանկարային է համարել վիճելի հարցերի ռազմական լուծումը, նա ավելացրեց. *«Մենք համաձայն ենք Ռուսաստանի արտգործնախարարության հայտարարության հետ, որը հրապարակվել էր Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի դիմումի կապակցությամբ»*, այսինքն անհապաղ նստել բանակցությունների սեղանի շուրջ: ■

Ղարաբաղում ռազմական դրություն եւ զինակոչ

Ինչպես տեղեկացրեց Լեռնային Ղարաբաղի խորհրդարանի արտաքին հարաբերությունների հարցերով հանձնաժողովի նախագահ Լեւոն Մելիք-Շահնազարյանը, օգոստոսի 13-ին ԼՂՀ Գերագույն խորհրդի նախագահությունը վեց ամսով հանրապետության ողջ տարածքում ռազմական դրություն է մտցրել: Այդ քայլը պայմանավորված է «Ադրբեջանի լայնածավալ ագրեսիայով»: Կարգադրվել է մեկ շաբաթում անցկացնել զորակոչի ենթակա 18-45 տարեկան տղամարդկանց զորահավաք: Որոշվել է եռօրյա ժամկետում այդ միջոցառումների մասին հաղորդել ՍԱԿ-ի գլխավոր քարտուղար Բուտրոս Ղալիին եւ Անվտանգության խորհուրդ: ■

digitised by A.R.A.R.@

Մերգելյանի ընթացած գիտաաշխատողները փողոցում

«Մերգելյան» ինստիտուտում նորից արտակարգ դրություն է: Ինստիտուտի աշխատակիցների մի ստվար խումբ նստացույց է կազմակերպել շենքի մուտքի առջև: Պատճառը ինստիտուտում մոլեգնող կրճատումներն ու գործազրկության սպառնալիքն է: Ինստիտուտի անձնակազմի երկու երրորդին տասվում է 8-ամսյա հարկադիր արձակուրդ, առանց աշխատանքից բոլորովին զրկվելու հեռանկար: Աշխատակիցները՝ ինժեներներ ու տեխնիկներ, հուլիսի 30-ին նախազգուշական նստացույց են արել ինստիտուտի ներսում եւ արդյունքի չհասնելով, այսօր ելել են փողոց: Ինստիտուտի ղեկավարությունը նրանց տեղյակ է դահել, որ կրճատումների հարցն ինքը միանձնյա չի տնօրինելու, այլ հիմնարկի աշխատողներից ստեղծված 15 հոգանոց վարչությունը, որի 10 անդամը նշանակովի է, մյուս 5-ը՝ ընտրովի:

Օգոստոսի 13-ին ինստիտուտում ընտրություններ կատարելու համար ժողով էր հրավիրված, որին աշխատակիցներն այնքան էլ ակտիվ մասնակցություն չէին ցուցաբերում: Վերջին հանգամանքը պայմանավորված էր ընդհանուր հուսալքման մթնոլորտով, առարկայում ջանքեր վատնելու համոզվածությամբ: Նստացույցի մասնակիցները, որ հիմնականում երկարամյա աշխատանքային փորձ եւ սաժ ունեցող աշխատողներ են, վրդովված են ինստիտուտի ղեկավարության անգործությունից: Նրանք պնդում են, որ թեեւ ինստիտուտը մշտապես աշխատել է ԽՍՀՄ պաշտպանության նախարարության պատվերներով, իսկ հիմա դրանք բացակայում են, բայց կարելի է աշխատել սեփական նախաձեռնությամբ: Չէ՞ որ այժմ Հայաստանի պաշտպանության հարցն ավելի քան հրատապ է: Հնարավոր չէ՞ ավանդույթներ ունեցող, մշակված աշխատանքային ռիթմ ու սկզբունքներ որդեգրած ինստիտուտը ծառայեցնել սեփական նպատակներին: Վերջապես, ծայրահեղ դեպքում, պետական պատվերների բացակայության պայմաններում կարելի է ինստիտուտը վերապրոֆիլավորել, նոր արտադրություններ բացել եւ այլն: Ոչ ոք չի ձգտում հենց այնպես աշխատավարձ ստանալ, ձգտումը մեկն է՝ աշխատել:

Նստացույցի մասնակիցներն արդարացիորեն վրդովված են հարցը սառեցնելու ղեկավարության դիրքից՝ քանի որ երկու տարի ոչ մի պայմանագիր չի ստորագրվել, ոչ մի պատվեր չի ստացվել: Բնական է, նման իրավիճակն անխուսափելի պիտի լիներ, ստեղծված՝ ղեկավարության մեղքով: Եթե վերջին երկու տարում միջոցներ ձեռք առնվեին, գործեին, այլ ոչ թե սպասեին չգիտես ինչի, վիճակն այսպիսին չէր լինի: Այսօր հուսահատված, փողոցում հայտնվելու վտանգի առաջ հայտնված աշխատակիցներին, որոնք մայիս ամսվա աշխատավարձը մի քանի օր առաջ են ստացել, ոչինչ չի մնում անել, քան ցուցադրաստաններով դուրս գալ փողոց:

ԱՐՄԻՆԵ ՕՀԱՆՅԱՆ

Գողերը բռնված են

Օգոստոսի 8-ի «Ազգի» համարում տպագրվել էր հոդված՝ Երեւանի մաթեմատիկական մեքենաների գիտահետազոտական ինստիտուտի փորձարարական գործարանում կատարվող հափեսակումների մասին: Հափեսակումների գործով զբաղվող քննչական խումբը հոդվածի տպագրությունից բառացիորեն 2 օր անց, օգոստոսի 10-ին, հանցանքի վայրում ձերբակալել է զգուշության եւ անվտանգության զգացողությունը կորցրած գողերից երկուսին, գողության նոր փորձ կատարելիս: Բացահայտվել է հինգ հոգանոց հանցագործների խումբը (Հարավ-արեւմտյան թաղամասի բնակիչներ), որոնք խոստովանել են նախկինում կատարած գողությունները, իսկ նրանց բնակարանների խուզարկման ժամանակ հայտնաբերվել են իրեղեն ապացույցներ: Քննչական խումբը բավականին աշխատանք է կատարել կասկածյալների մեծաքիվ շրջանակը նեղացնելու, հանցագործների հետքը գտնելու ուղղությամբ: Սակայն, քննիչների կարծիքով, հետաքննությունն ավարտված չէ, փաստերը ցույց են տալիս, որ ձերբակալված հինգ հոգին, որ 15-17 տարեկան անչափահասներ են (ռադիոսիրողներ), միմիայն կատարողներ էին, իսկ մտահղացումն ավելի լուրջ դեմքերի է պատկանում:

Ա. Օ.

Գայանեն բացակա չէ

Ավանի թիվ 170 դպրոցում հաստատվեց «Գայանե Մանուկյան-Մելիքոնյան» հիմնադրամ

Ու թեպեթ լույսով այդ անիրական
Լցվում է հոգիդ երազներով բյուր,
Աստստաղիդ տակ լամպիկն է սակայն
Ջերմություն ու լույս սփռում ամենուր:

Գայանեն բանաստեղծության խենթ էր, բարության սերմնացան սիրո եւ ներդաշնակության հրամիր: Անտարակույս, իր «ժամանակները» չէին, մի փոքր էլ չհասկացվելու դատապարտում կամ երջարտատում միայնակ մնալու վախ ուներ, եւ երբեմն այդպես էլ էր լինում, սակայն հիմա մենք այլ կետ ենք դատում: Նա այնքան հարիր ձայնն էր, եւ նրա առաքելությունն այս աշխարհում բոլորովին ուրիշ էր՝ Գայանեն մեզ էր բերում հոգու լիարյուն կենսագրության դասագիրը: Եւ եթե վաղը, սեպտեմբերի մեկին, մենք շարունակելու ենք նրա կիսաս թողած դասը, հավատալու ենք միայն մեկ ճշմարտության՝ Գայանեն բացակա չէ, եւ յուրաքանչյուրս իր հոգու ներդաշնակ անկյունում պիտի «բռնի», ինչպես իր զարկերակը, Գայանե Մանուկյանի հոգեւոր ներկայությունը:

Խմբագրության կողմից. *– Գայանեի ամուսինը՝ «Էջմիածին» հանդեսի գլխավոր խմբագիր Երվանդ Մելիքոնյանը, իր վաղամեռիկ կնոջ անունով սահմանել է «Գայանե Մանուկյան-Մելիքոնյան» հիմնադրամ, տարեկան 50 հազար ռուբլի գումարով, որ տրվելու է Երեւանի Ավանի թիվ 170 դպրոցի ավարտական դասարանների 5 լավագույն աշակերտներին, նրանց հետագա ուսման ու մասնագիտական ձեւավորմանն օժանդակելու նպատակով:*

Ինչպես երեկ տեղեկացանք, հիմնադրամը հետաքրքրություն է առաջացրել սփյուռքի որոշ մարդկանց մեջ, եւ հնարավոր են նոր ներդրումներ: ■

Թվում է, այս օրերին ոչ մեկին չես զարմացնի մահվան գույժով, այն ինչքա՜ն սովորական դարձավ մեզանում, եկավ, խցկվեց մեր առօրյան, դարձավ ընտանի՝ բրացնելով զգայությունների մեր դաշտը: Սակայն յուրաքանչյուր կորստյան ժամանակ ակամա զգաստանում ենք՝ այս մեկը ուրիշ էր: Եւ դա իսկապես այդպես է:

Վկա՝ Երեւանի թիվ 170 դպրոցի հայոց լեզվի եւ գրականության ուսուցչուհի Գայանե Մանուկյանը:

Կյանքը ճզմել է մեր երազները, դարձրել մեզ բոլորիս իր ստրուկը, սակայն ոչ Գայանեին: Տարօրինակ ու առեղծվածային, ճիշտ իր հիվանդության պես, կրակ կար իր հոգում: Նա աշակերտներին պահում էր բոլորովին ուրիշ «հարթության» վրա, դյութանքի «միջօրեականներում»: Լուսավոր թախիծով էր ողողված նրա ներաշխարհը եւ, ինչպիսին էլ լիներ քաղաքական կամ բարոյական ցուցիչը «դրսում», Գայանեի տանը եւ դասարանում նույն կայուն ջերմաստիճանն էր, լույս ու ջերմություն, ինչպես պատկերավոր ինքն է գրել՝

Ես մի լամպիկ եմ աստստաղիդ տակ,
Իսկ նա աստղիկ է բարձր ու հմայող,
Ես այնքան ջերմիկ, ինչ այնքան մոտիկ,
Իսկ նա՝ պաղ լույսով խուսափուկ, փախչող:

Այսօր բաղնիք գնալը մեր բանը չէ...

Մեր միլիոնուկեսանոց քաղաքում այսօր կա 16 բաղնիք, որից գործում են 14-ը, երկուսը նորոգվում են: Այդ 14-ից 12-ն էլ հանձնվել է կոոպերատիվներին, որպեսզի «տեսի բերվեն» եւ գոհացնեն լողացողների պահանջները: Պետությունն այլեւս ի վիճակի չէ դրանք ֆինանսավորել, իսկ նրա հատկացրած բյուջեն էլ տարիներ շարունակ միայն կարողացել է ծածկել օրվա ծախսերը: Այսինքն, բաղնիքներն աշխատում էին վնասով, որի արդյունքը այսօրվա նրանց քայքայված վիճակն է:

Դրությունը փրկելու համար էր, որ պետությունը ձեռքը մեկնեց կոոպերատիվներին: Եւ լողանալու գները բարձրացան սահմանի չափերի: Կոոպերատիվը մեկ հոգուց գանձում է 50 ռուբլի, իսկ պետության թեւի տակ մնացած երկու բաղնիքները 25 ռուբլի:

Հարցս ուղղեցի քաղխորհրդի գործկոմի կոմունալ ձեռնարկությունների եւ սպասարկման ոլորտի գլխավոր արտադրական վարչության պետ ԱՇՈՏ ՂԱԶԱՐՅԱՆԻՆ:

– Կարծում եք մենք չե՞նք հասկանում, որ նման գներն անբնորմալ երեւույթ են: Պատկերացրեք, եթե չորս հոգանոց ընտանիքն ամիսը ամենաքիչը չորս անգամ ցանկանա բաղնիքից օգտվել, ինչ ահռելի գումար պիտի առանձնացնի իր բյուջեից:

Մենք բազմիցս դիմել ենք համապատասխան կազմակերպությունների, դիմել ենք կառավարությանը, որպեսզի վերանայեն էլեկտրաէներգիայի եւ գազի գները: Գազի բացակայության ժամանակ, բաղնիքներն ընդհանրապես չաշխատեցին, որովհետեւ շատերը տարողություններ անգամ չունեին մազութ կուտակելու համար, եթե ունենային անգամ մազութ գնել չէին կարող, որովհետեւ մազութի մեկ տոննան դարձել է 6000 ռուբլի:

Գների բարձրացման պատճառով բաղնիքները հաճախորդ գրեթե չունեն: Վերջերս հավաքվեցինք՝ ելք որոնելու այս ծանր վիճակից դուրս գալու համար, որովհետեւ գազի, ջրի, էլեկտրաէներգիայի վարձը փաստորեն իրենց գրպանից են վճարում՝ լողացող չկա: Ասենք թե օրական 10-20 հոգի մտավ բաղնիք, 1000 ռուբլու տոմս վաճառվեց, հետո՞, չէ՞ որ օրական ծախսվում է 5-6 հազար ռուբլու էներգիա եւ գազ: Եւ եթե այսպես շարունակվի, առաջիկա ամիսներին բոլոր բաղնիքները կփակվեն:

– **Պրն. Ղազարյան, մի բան է անհասկանալի: Մարդն այսպես թե այնպես պետք է լողանա, տանը թե բաղնիքում պիտի ջուր, էլեկտրաէներգիա օգտագործի: Ուրեմն ինչո՞ւ դրանց արժեքը հարյուրապատիկ ցածր է, քան բաղնիքներում:**

– Դուք իրավացի եք, մեզ էլ է այդ հարցը հուզում: Չէ՞ որ տարբերություն չկա, թե մարդը որտեղ է լողանում: Թող որ բաղնիքում կրկնակի ջուր օգտագործի: Գոնե գազի, էլեկտրաէներգիայի ու ջրի վարձը կրկնակի բարձր լինի, այնինչ... հարյուրապատիկ:

– **Ես մի քանի անգամ, անդրադարձել եմ բաղնիքների հարցին, անգամ հեռուստանկարահանումներ արել: Ամենայն պատասխանատվությամբ պիտի ասեմ, որ մեր բաղնիքները վերջին 50 տարում քայլ առ քայլ հետ են գնացել: Բացի այն, որ նրանցում վերացել են դույլերն ու թասերը, պահարանների կախիչներն ու կողպեքները, գնալով շարից դուրս են եկել խողովակներն ու դրանց ծորակների փականները:**

Մի խոսքով, կառավարությունը, չգիտես ինչու, միշտ մատների արանքով է նայել այդ կարեւոր կենցաղային օղակին: Իսկ այսօր էլ՝ այս անբնորմալ գները: Ի վերջո, մի բան մտածո՞ւմ եք վիճակը շտկելու համար:

– Վերջերս հանձնաժողով կազմեցինք, ստուգեցինք: Շահումյանի եւ Չարբախի բաղնիքներում բավականին աշխատանք է կատարվել: Մինչդեռ, կան կոոպերատիվներ, որոնք ի վիճակի չեն բաղնիքները շահագործել, եւ հարց բարձրացրինք դեկտեմբերի 1-ից դադարեցնել նրանց հետ կնքած պայմանագրերը եւ բաղնիքները հանձնել առավել կարող կազմակերպությունների:

– **Հիմա մի հարց՝ կապված թիվ 2 բաղնիքի հետ: Չորս տարի առաջ դրան կից սկսվեց առողջարարական բաղնիքի շինարարությունը, որը պիտի ունենար տարբեր բաժանմունքներ: Սակայն հասկանալի պատճառներով շինարարությունը կանգնեց, եւ, որքան գիտեմ, այսօր քաղխորհրդի գործկոմում մտածում են դա հանձնել որեւէ ձեռներեց կազմակերպության, որպեսզի վերջապես ավարտվի կառուցումը: Այդ մասնաշենքի ավարտից հետո նախատեսված էր հիմնովին վերակառուցել հին շենքը: Այդ հարցը, եթե չեմ սխալվում, մնացել է օդից կախված:**

– Ոչ, ի՞նչ եք ասում: Այդ բաղնիքի վերակառուցման համար մենք ստացել էինք մի շատ լավ առաջարկություն անսահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության՝ ԱՍՄ Ֆիրմայի կողմից: Համաձայնության էինք եկել, եւ Ֆիրման արդեն սկսել էր բաղնիքի վերակառուցման նախագծահաշվարկային աշխատանքները: Ըստ նրանց ծրագրի, բաղնիքը բացի այն, որ պիտի դառնար առողջարարական համալիր, պիտի գործեին նաեւ հայկական, ռուսական, ֆիննական եւ թուրքական բաղնիքներ՝ իրենց հատուկ ծառայություններով: Բացի այդ, լինելու էր ցնցուղարան, որը մաչելի գներով պիտի տրամադրվեր միջին եւ ցածր եկամուտ ունեցող մարդկանց:

Այդ ամենի համար, անցյալ տարվա գներով, Ֆիրման տրամադրում էր 4-5 միլիոն ռուբլի:

Սակայն բաղնիքի կոլեկտիվը դեմ կանգնեց, դիմեց դատախազություն, այլեւայլ խմբագրություններ եւ ձախողեց այդ կարեւոր ձեռնարկը: Տավոլ, թե՝ մամուլը, թե՝ դատախազությունն այդ հարցին մոտեցան, հաշվի առնելով միմիայն 25 հոգանոց կոլեկտիվի կարծիքը, ոտնահարելով ազգաբնակչության շահերը:

Դե ինչ, ինչպիսին ներկայիս բաղնիքն է, այնպիսին էլ նրա կոլեկտիվը: Այդ բաղնիք մտնողն այնտեղ ամեն ինչ կտեսնի, բացի սպասարկումից: Կարող եք մտնել առանց տոմս գնելու, դրամը հրամցնելով աշխատողին, դույլի փոխարեն ձեզ կտան փողոցի սեղանիկների վրա վաճառվող ամեն տեսակի ճարահատ, կախիչի փոխարեն՝ ժանգոտ մեխ, նորմալ պատասխանի փոխարեն կոպիտ, փողոցային ժարգոնով պատասխան: Բնական է, որ եթե ԱՍՄ Ֆիրմայի մարդիկ բաղնիքը վերակառուցեին ժամանակակից մարդու պահանջներին համապատասխան, կազատվեին նման կոլեկտիվից: Հենց դա էր ստիպել բաղնիքի աշխատողներին դիմել դատախազություն եւ կառչած մնալ փլվող, քայքայվող ու փտած բաղնիքից:

ԼԵՅԼԻ ԴՇԽՈՅԱՆ

Հայկական մշակութային ընկերություն Խարկովում

Ինչպես հաղորդեց «Սնարֆ» գործակալությունը, օգոստոսի 14-ին Խարկովում տեղի ունեցավ հայկական մշակութային ընկերության նիստը, որն ավելի քան 20 տարի գործում է քաղաքում: Կազմակերպությունը նպատակ է դրել, որ իր անդամները ուսուցանեն հայոց լեզու, ծանոթանան հայ ժողովրդի պատմությանը եւ մշակույթին: Համայնքը զգալի մարդասիրական օգնություն է ցուցաբերել Ղարաբաղին:

Նիստում ընկերության նախագահ ընտրվեց լրագրող Գրիգորի Դոլուխանովը, որը նախկինում ավելի քան երկու տարի աշխատել է «Գոլոս Արմենիի» թերթում որպես Սպիտակի երկրաշարժի գոտու սեփական թղթակից: Նիստին ներկա էր Ուկրաինայում Սուրբ Էջմիածնի մշտական ներկայացուցիչ հայր Նաթանը: ■

Ամերիկյան սարքավորումները աղետի գոտում

ՀՕՄ-ի ներկայացուցիչ, ամերիկահայ ուրոլոգ Կարո Դերձակյանը Հայաստանին է նվիրաբերել բժշկական երկու համալիր, որոնցից մեկը՝ Վանաձորին: Քաղաքի թիվ 1 հիվանդանոցի մասնագետները՝ ուրոլոգներ Յուրի Բաբլումյանը, Բախշի Պետրոսյանը, անեսթեզիոլոգ Մարտիրոս Մաղոյանը, բուժքույր Սաթիկ Գրիգորյանն արդեն Երեւանում ծանոթացել են սարքերի օգտագործման մեթոդներին: Վանաձոր էր ժամանել նաեւ Երեւանի բժիշկների կատարելագործման ինստիտուտի ուրոլոգիայի ամբիոնի վարիչ դոկտ. պրոֆ. Իվան Աղաջանյանը, որին էլ խնդրեցինք պատմել իր այցի նպատակների մասին.

– Սարքավորումները ժամանակակից գերմանական «Կարլ-Շտորզ» ֆիրմայի ենդոսկոպներ են, չորս հատ, տարբեր չափերի: Դրանցով հնարավոր է կատարել 14 տարեկանից բարձր մարդկանց ուրոլոգիական հիվանդությունների զննում, հեռացնել միզաքարկի ուռուցքներն առանց վիրահատության: Եթե այս գործն աղետի գոտում անհրաժեշտ արդյունքներ տա, ամերիկահայ մեր բարեկամները, կարծում եմ, նոր սարքավորումներ կտրամադրեն, որոնք կօգտագործենք նաեւ Զանգեզուրում, ԼՂՀ-ում եւ այլուր: Այս սարքերի օգտագործմամբ կկատարելագործվի Վանաձորի ուրոլոգիական կենտրոնը, որը սպասարկում է 400 հազար բնակիչ ունեցող հյուսիսային երջաններին: Ինձ հետ աշխատում են նաեւ արտասահմանյան լավագույն բուժհիմնարկներում որակավորում ստացած մասնագետներ, որոնց իմացությունն ու փորձն առաջին հերթին կփոխանցվեն աղետի գոտու բնակիչներին: Արդեն կատարվել է երկու վիրահատություն, որոնք հաջող են անցել:

ՄԱՆՎԵԼ ՄԻԿՈՅԱՆ
Մեր. սեփ. թղթակից, Վանաձոր

digitised by A.R.A.R.@

Քաղաքական սխալ հաշվարկներ, թե դաշահականությունների շարան

ԻՆՉՈ՞Ւ ՀԱՆՁՆՎԵՑ ԱՐԾՎԱՇԵՆԸ

Ովքե՞ր են կանգնած Հայաստանի քաղաքական որոշումների թիկունքում եւ ինչքա՞ն են ձեռնհաս նրանք

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆ
«Հայաստան-Միջին Արեւելք» վերլուծական կենտրոն

Եթե սրտի մոտենանք խնդրին, ապա քաղաքական տրամաբանությունը բացառում է բացարձակ անկյունների գոյությունն օտար եւ մանավանդ բնական երկրի տարածքում: Սահմանների հստակեցումը օբյեկտիվորեն անխուսափելի ընթացք է, առանց որի անհնար է երկու երկրների միջեւ որեւէ կայունության հեռանկարը: Արծվաշենի դեպքում օտար երկու ճանապարհ կամ Հայաստանը պետք է ընդլայներ պլատարմն այդ տարածքում եւ վերջ դներ անկյունային վիճակին, կամ վաղ թե ուշ Արծվաշենը կընկներ: Սակայն այլ խնդիր է, թե տվյալ պահին ինչ նոյնական կարող է ծառայել կոնկրետ տարածքի անկումը:

Հայ դիտորդներն արդեն անդրադարձել են տարբեր բնակավայրերի մասնավորապես Արծվաշենի գրկման բավական պարզունակ մեխանիզմներին, որոնք հիմնականում տակ են գործում եւ ցայսօր վերլուծումներ չեն տվել: Վարչակարգը որեւիցե արդարացումների եւ բացատրությունների պատրաստի կաղապար ունի, որն իր հիմնական գծերով վերջին ամիսների ընթացքում փոփոխություն չի կրել: Այդ կաղապարի առանցքը Ռուսաստանի կողմից զենքի չհավասարակշռված աջակցումն է Հայաստանի եւ Ադրբեջանի միջեւ, հօգուտ վերջինիս: Ընդունում, վարչակարգն այդ իրողությունը ոչ մի քաղաքական գնահատականի չի տալիս, ոչ մի կաղ չտեսնելով միջազգային ասպարեզում իր քաղաքականության տարալման եւ Ռուսաստանի կողմից «ադրբեջանատության» դրսեւորումների մասնավոր փաստի միջեւ:

Արծվաշենի միակ առանձնահատկությունն այն էր, որ նրա «դաշտանությունը» անկումից ընդամենը մի քանի ժամ առաջ կազմակերպվում էր անձամբ ՀՀ դաշտանության նախարարի եւ այլ պատասխանատուների անձանց կողմից: Դրանք ակնհայտ արդյունքներ էին, եւ նախ, Արծվաշենը, որպես ռազմավարական անդառնալիորեն կորուստ: Եթե նույնիսկ զինված ուժերը չեն գրավեն այն, ապա ապագայում դա կլինի սոսկ ռազմաստրատեգիական տարածք, բայց ոչ երբեք այլական բնակավայր:

Այս սցենարը նույնությամբ գործում է նաեւ ԼՂՀ-ում: Լիարժեք հայկական բնակավայրերն առժամանակ գրավվում են հակառակորդի կողմից, իսկ նրանց հետագա վերահանձնումը հայկական ջոկատների արդեն վտանգավոր չէ, որովհետեւ նույնիսկ վերահսկվելով հայկական ուժերի կողմից, նրանք արդեն դադարում են հայկական տարածք լինելուց, քանզի ամբողջությամբ եւ մասամբ զրկվում են հիմնական բնակչությունից: Բնակչության ազգակցության պայմաններում ռազմական վերահսկողության հարցի լուծումը սոսկ ժամանակի խնդիր է եւ ադրբեջանական կողմը դա լավ է հասկանում: Կարելի է պատկերացնել, որ նույնը լավ են ընթրում նաեւ Երեւանում: Ամեն նմանօրինակ առնել-տալուց հետո Երեւանը զգալիորեն նվազեցնում է իր վարկը եւ հասկանում, որ կորուստները փոխհատուցվել են: Մենք չգիտենք, թե որքան ժամանակ կշարունակվի այս ինքնախաբեությունը, բայց առայժմ դրա ընթացքը զարգացում է ապրում:

Երկրորդ, տեղի ունեցավ հերթական անիմաստ զանգվածային կոտորածը, որովհետեւ զինված ջոկատի հյուսելը լիովին Արծվաշենում ոչ մի այլ որակավորում ունենալ չի կարող:

Գտնում ենք, որ Արծվաշենի գրումը կոնկրետ նոյնական է հետեւանք նաեւ Հայաստանի արտաքին քաղաքականության տեսակետից: Նախ, միջազգային ասպարեզում ադրբեջանական Լաչինի կողմին այստեղ կդրվի հայկական Արծվաշենի խնդիրը: Սա հստակորեն կարեւոր է ԱՄՆ ՀՀ նախագահի այցի եւ ՄԱԿ-ում նրա ելույթի կապակցությամբ: Պետք է կարծել, որ վարչակարգի հաշվարկներով նախագահն առավելագույն դարձրեն կլինի Լաչին-Արծվաշեն հավասարակշռության առկայության դեպքում: Այլ խնդիր է, թե կցանկանա՞ արդյոք միջազգային հանրությունը հավասարի նշան դնել Լաչինի եւ Արծվաշենի միջեւ: Այստեղ Հայաստանի վարչակարգի հաշվարկների ճշտությունը խիստ կասկածելի է թվում: Երկրորդ, Արծվաշեն հայկական տարածքի գրավումը Ադրբեջանցիների կողմից համընկավ ռուսական զորքերը երջան մտցնելու Կոզիրեւի առաջարկի հետ: Սակայն այս դեպքում խոսքը չի կարող գնալ ՄԱԿ-ի կամ ԵԱՀԽ-ի լիազորություններով գործող խաղաղարար ուժերի մասին: ԱՊՀ երջանակներում կոլեկտիվ անվտանգության պայմանագրի համաձայն, նրա անդամներից որեւէ մեկի դեմ արտաքին ագրեսիայի դրսեւորումը պետք է գնահատվի իբրեւ պատերազմ ընդդեմ ողջ ԱՊՀ-ի: Այսինքն, զորքերը երջան պետք է գան ոչ թե իբրեւ խաղաղարար չեզոք ուժեր, այլ որպես ուժեր, որոնք ռազմական միջոցներով պաշտպանում են ագրեսոր Ադրբեջանին:

Սակայն, Հայաստանի խորհրդաս քաղաքական միտքը կանգնում է նույն խնդրի առջեւ՝ կցանկանա՞ն արդյոք ԱՊՀ անդամ-երկրները եւ հստակորեն Ռուսաստանը ճանաչել Ադրբեջանին իբրեւ ագրեսոր: Հայկական փոքրիկ խորամանկությունը բավական արագ ըմբռնվեց ինչպես միջազգային դիտորդների, այնպես էլ Ռուսաստանի կողմից: Ռուսական հեռուստատեսությունն արդեն իսկ կասկածի տակ դրեց Արծվաշենի հայկական պատկանելությունը եւ ենթատեքստում հստակացրեց, թե Ռուսաստանն այդ խայծը կուլ չի տա:

Եւ իսկապես, հնարավո՞ր է արդյոք ԱՊՀ-Ադրբեջան հակամարտությունը: Մի՞թե կարելի է կարծել, որ բարդական հանրապետությունները կբախվեն իրենց եղբայր ժողովրդի հետ, դրանով իսկ սասանելով սեփական իշխանության հիմքերը: Առանց այդ էլ Միջին Ասիայի վարչակարգերը տհաճ խնդիրներ ունեն իրենց երկրներում աշխուժորեն գործող համաթուրքական եւ համաիսլամական հոսանքների հետ, իսկ նման քայլը կնշանակեր լուրջ խթան տալ այդ ուժերի ծավալմանն ու հաջողությանը:

Ուրեմն, մնում է Ռուսաստանը: Ինչ խոսք, Մոսկվայում ծանրութեթեւ կանեն, թե արժե՞ արդյոք խաղարկել Արծվաշենի խաղաքարտը Արեւմուտքի եւ մասնավորապես Թուրքիայի հետ ռազմաքաղաքական եւ տնտեսական առեւտրում: Գուցե Ռուսաստանին հաջողվի այս միջադեպի շնորհիվ մի քանի միլիոն դոլարի օգուտ կամ մեկ այլ բան կորզել նրանցից: Բայց պետք է առնվազն հավկուրությամբ տառապել հավատալու համար, թե քաղաքական իրողությունների այս փոլում Մոսկվան լուրջ գործողությունների կդիմի ընդդեմ Ադրբեջանի եւ կլարի իր հարաբերությունները Թուրքիայի ու Արեւմուտքի հետ:

Ի՞նչ կշահի Հայաստանն իր արյան վրա կատարվող այս առեւտրից: Միանշանակորեն ոչինչ: Եւ ասված մի առաջ, եթե Ռուսաստանն ինչ-որ գործողություն ձեռնարկի Ադրբեջանի դեմ, քանզի Ռուսաստան-Թուրքիա-Արեւմուտք հերթական «փոխըմբռնումից» հետո կրկնակի հարված կստանան Հայաստանն ու ԼՂՀ-ն:

Որքան էլ ողբերգական են Արծվաշենի դեպքերն իրեւ առանձին երեւույթ, նրանք լիովին տեղավորվում են Հայաստանի կողմից որդեգրած այն քաղաքականության ընդհանուր համակարգում, որը ակընհայտորեն տանում է հանրապետությունը դեպի կործանում: Ստի եւ կեղծարարության գործելակերպը Հայաստանի քաղաքականությունն արդարացնելու գործում այնքան սովորական են դարձել, որ այլեւս ոչ մեկի չեն զարմացնում: Կասկածից վեր է, որ սենկախ Արծվաշենի հետ կաղված բախտախնդրության արդյունքներից, պաշտոնական Երեւանը շարունակելու է «արտաքին հարաբերությունների հաղթարշավի» իր ինքնագովազդը:

Ինքնաբերաբար հարց է ծագում, թե ի՞նչ կոնկրետ մարդիկ են կանգնած այս քաղաքականության ակունքներում: Ո՞ւմ շահերին է ծառայում եւ ի՞նչ խնդիրներ է լուծում նախագահի վերլուծական-տեղեկատվական կենտրոնը, որի ղեկավար պարոն Լիդարիայանը այդպիսի ինքնամոռացությամբ գովաբանում է հանրապետության այս արնածոր եւ կործանարար քաղաքականությունը: Չէ՞ որ նա էր ԼՂՀ-ի եւ ազգային անվտանգության հիմնահարցերը ԵԱՀԽ-ին վստահելու հիմնական ջատագովներից մեկը, նա էր գաղափարախոսություններից հրաժարվելու եւ պետի քաղաքականություն վարելու «միակ ճշմարիտ ուղու» կենսահայրը եւ նրա գրպանցրած պաշտոնը հաշվի առնելով, պետք է կարծել, որ նրա կենտրոնն է սնուցում հանրապետության քաղաքականությունը:

Ի վերջո, ի՞նչ խնդիրներ է լուծում ազգային անվտանգության խորհուրդը պարոն Մանուչարյանի գլխավորությամբ, եթե ազգային անվտանգության տեսլին անգամ չի նշմարվում: Ո՞րն է Հայաստանի արտգործնախարարության Ֆունկցիան այս հանրապետությունում եւ ինչո՞ւ է նախարար պարոն Հովհաննիսյանը հակասական հայտարարություններ անում ԼՂՀ-ի կարգավիճակի աղագայի իր տեսակետի վերաբերյալ: Որքա՞ն է նախագահի խորհրդականների աղարաշի եւ անմիջական երջապաշի մասնակցությունը իրականացվող քաղաքականության գործում:

Եւ վերջապես ի՞նչ չափանիշերով է որոշվում Հայաստանի քաղաքական կուրսի սխալ կամ ճիշտ լինելը: Տպավորությունն այն է, որ այդ չափանիշերի հիմքում միայն վարչակարգի պահպանման խնդիրն է, իսկ գլխավոր կարգախոսը՝ «մեզանից հետո թեկուզ ջրհեղեղ»:

Հայաստանին եւ հայ ժողովրդին մեծ փորձություններ են սպասում եւ այսօրվա յուրաքանչյուր միտումնավոր կամ անմիտ սխալ քաղաքական քայլի համար մենք վճարում ենք տասնյակ մարդկանց կյանքով, տասնյակ հազարավոր մարդկանց խեղված ճակատագրերով: Ակնհայտ է, որ որոշ պաշտոնյաներ իրենց տգիտ առանձնատեսնյակներում նստած մարդկային կյանքի առ ու վաճառ են անում: Ցավոք նրանք չէ, որ հասուցելու են այս ամենի համար, քանզի մի մասը արտասահմանյան անձնագիրը թափահարելով կհեռանա երկրից, իսկ մյուս մասն իր անձնական աղահովությունը կգտնի ժողովրդի թալանի վրա կուտակած միջոցներով:

Նրանք, ովքեր թերահավատ են նման հեռանկարի նկատմամբ, թող իրենց նեղությունն պատճառեն անդրադառնալու վերջին տասնամյակներում նույն սցենարով համաժողովրդական ողբերգություններ վերադրած Ֆիլիպինների, Կամբոջայի, Հայիթիի, Եթովպիայի, Կոնգոյի եւ բաս այլ երկրների ու նրանց ժողովուրդների ճակատագրին, որ օտար տերերի քաղաքական պատվերը կատարած վարչակարգերն անդունդի եզրին հասցրեցին իրենց ժողովուրդներին: Եւ նույնը չէ՞ արդյոք, որ այսօր անում են Իրանի, Տաջիկստանի ու Սերբիայի վարչակարգերը: Մտածեք, պարոնայք, առայժմ հերթը Արծվաշենինն էր, իսկ վաղը... ■

Անդրադարձ տպագրվածին

Ընթացք տալով մեսրոպ Լորիս Ճգնավորյանի այս պատասխան գրությանը, խմբագրությունը նպատակ չունի բանավեճ առաջացնել կողմերի միջեւ, մանավանդ, որ ճիշտ եւ տեղին ենք գտնում բանաստեղծ Գեւորգ Էմինի արած դիտողությունն այն մասին, թե «Աշխարհը եւ մենք» փառատոնն ավելի «մենք»ական եւ ամբողջական կլիներ, եթե այնտեղ ընդգրկված լիներին նաեւ սփյուռքահայ կոմպոզիտորների գործերից: Այս մասին մեսրոպի տված բացատրությունը, մեղմ ասած, համոզիչ չէ: Առարկություն ունենք նաեւ 1978 թ. Լոնդոնում կազմակերպված «Հայ երաժշտության փառատոն»ի մասին մեսրոպի ակնարկությանը: Այո, մեծ է եղել այդ գործում Լ. Ճգնավորյանի դերը, բայց նրա կողմից ներելի չէ դրա կազմակերպումը միայն իրեն վերագրելու միտումը, մոռացության տալով հովանավոր կազմակերպության՝ Թեհեյան մշակութային միության դերը, ինչպես նաեւ ՌԱԿ-ի ամբողջ մամուլի ծառայությունները:

Իսկապես, ո՞ւր էին սփյուռքահայ

Ուշադրությամբ եւ հետաքրքրությամբ կարդացի «Ազգ» թերթի ս.թ. հուլիսի 30-ի համարում տպագրված բանաստեղծ Գեւորգ Էմինի հոդվածը՝ նվիրված վերջերս հաջողությամբ անցկացված «Աշխարհը եւ մենք» սիմֆոնիկ երաժշտության ամառային օրերին:

Դոխանցի խոսք ասելով փառատոնը կազմակերպողների, մասնավորապես իմ հասցեին, հեղինակը միաժամանակ շեշտել է մի բաս կարեւոր հարց՝ սփյուռքի հայ կոմպոզիտորների գործերի բացակայությունը փառատոնում, հարց, որին եւ ըստ էության նվիրված էր.եւ որի համար էլ գրված էր ամբողջ հոդվածը:

Անձամբ ես մեծ կարեւորություն եմ տալիս այդ հարցին եւ սկզբում ցանկություն ունեի մասնավոր նամակով դիմել հարգարժան բանաստեղծին, նրա հետ կիսել իմ մտահոգությունը, պատմել այդպիսի վիճակի առաջացման պատճառների եւ դրանք վերացնելու ճանապարհների մասին: Սակայն, ելնելով իրողությունից, գտա, որ սխալ կլիներ սահմանափակվել մասնավոր նամակով եւ անհրաժեշտ է հրապարակավ բննարկել այդպիսի իսկապես բաս կարեւոր հարցը եւ վերջապես ասել ողջ ճշմարտությունը, ասել ճշմարտությունը ոչ միայն հոդվածագրին, այլեւ ի լուր ամենքի:

Իսկապես, ի՞նչն էր պատճառը, որ «Աշխարհը եւ մենք» սիմֆոնիկ երաժշտության ամառային օրերի ծրագրում չկային սփյուռքահայ կոմպոզիտորների գործեր: Կայի՞ն արդյոք լուրջ, հիմնավորված պատճառներ, թե՞ ես ու փառատոնի մյուս կազմակերպիչներն անտեսել էինք այդ հարցը գիտակցաբար կամ էլ անգիտությամբ:

Դեռեւս 1978-ին, բացառապես իմ ջանքերով հանգանակված գումարների հաշվին (200 հազար դոլար), իմ նախաձեռնությամբ եւ ղեկավարությամբ Լոնդոնում երկու տարբեր տեղություններ Հայ երաժշտության փառատոն անցկացվեց, որի նպատակն էր ներկայացնել Հայաստանի եւ սփյուռքի երաժշտական արվեստը, ինչպես ճշտորեն նկատել է հարգարժան հոդվածագիրը՝ «մենք»ը: Կարծում եմ ընթերցողին հետաքրքիր կլինի մանրամասներ իմանալ այդ փառատոնի մասին:

Իրականում դա ոչ միայն երաժշտական փառատոն էր, այլեւ համերգներ՝ զուգակցված գիտական զեկուցումների եւ սեմինարների տեսքով անցկացվող հավաքներով: Շատ հարուստ ու հագեցած օրեր էին դրանք: Այսպես, ամեն օրվա ծրագիրը բաժանված էր չորս մասի: Առավոտյան 10-12-ը անցկացվում էին սեմինարներ, որ հայ հոգեւոր եւ աշխարհիկ երաժշտության մասին զեկուցումներով հանդես էին գալիս Հայաստանից հրավիրված եւ սփյուռքահայ երաժշտագետներն ու կոմպոզիտորները: Դրանից հետո տեղի էր ունենում մեկ ժամանոց համերգ, որի ընթացքում հնչում էին հայ երիտասարդ կոմպոզիտորների ստեղծագործությունները: Ճաշից հետո անցկացվող սեմինարում արդեն ելույթ էին ունենում աշխարհի տարբեր երկրներից՝ ԱՄՆ-ից, Իսրայելից, Ֆրանսիայից, Անգլիայից, Իրանից ժամանած մասնագետներ, որոնք համեմատական վերլուծության էին ենթարկում հայ հոգեւոր ու աշխարհիկ երաժշտությունը համաշխարհային երաժշտության համակարգում: Երեկոյան կայանում էր մեծ համերգը՝ ճանաչված կոլեկտիվների մասնակցությամբ:

Ինքնին հասկանալի է, որ այդպիսի խոշոր միջազգային ծավալի միջոցառում, այն էլ Հայաստանից դուրս, չէր կարող անցկացվել, եթե դրա համար չլինեին բավարար հիմքեր, չլիներ այն աշխատանքը, որը կատարվել էր մինչ այդ: Չլինելով երաժշտագետ, երկար տարիների ընթացքում ես հավաքում, ուսումնասիրում, համակարգում էի հայ հոգեւոր երգերն ու շարականները, կարելի է բառացիորեն ասել՝ կլանված էի նրանցով: Դրա հետեւանքը եղավ այն, որ ես պատվիրեցի եւրոպական նոտագրության վերածել հայ խազագրությամբ պահպանված Եղիա Տնտեսյանի, Նիկողայոս Թաշճյանի հավաքած շարականները, հայ մյուս գաղթօջախներում պահպանված հոգեւոր երգերի նմուշները, Շարակնոցն ու Պատարագամատույցը: Այդ ձեռագրերը 16 հատորով հանձնվել են Ս. Էջմիածին, կաթողիկոս Վազգեն Ա-ին, իսկ հետագայում դրանցից հրատարակվեց մի հատոր: Իմ ոգեւորությունը հայ հոգեւոր երաժշտության հանդեպ այնքան մեծ էր, որ ես ձեռնարկեցի փառատոնի կազմակերպումը: Սա է նախապատմությունը:

Նշենք, որ այդպիսի աննախադեպ փառատոն մինչ այդ չէր եղել եւ չկա առ այսօր: Փառատոնի հաջողությունն այնքան մեծ էր, որ նրա ընթացքն ամեն օր մեկնաբանվում էր անգլիական թերթերում եւ հանդեսներում, փառատոնի մասին հաղորդումներ են տվել Ավստրիայի, Գերմանիայի, Կանադայի, ինչպես նաեւ «Ամերիկայի ձայն» ռադիոկայանները, Հայաստանի մամուլը:

Հայաստանից փառատոնին իմ հրավերով մասնակցում էին մի խումբ կոմպոզիտորներ, ինչպես Էդվարդ Միրզոյանը, Ալեքսանդր Հարությունյանը, Առնո Բաբաջանյանը, երաժշտագետներ Ռոբերտ Աբայանը, Նիկողոս Թահմիզյանը, ակադեմիական երգչախմբի ղեկավար Հովհաննես Չեմիջյանը:

Սփյուռքի հայ երաժշտությունը ներկայացնում էին Ալան Հովհաննեսը, Հրանտ Բեզարյանը, Լյուդվիգ Բազիլը, Արամ Ղարաբեկյանը, Ռոբեն Գրիգորյանը, Քեթի Բերբերյանը, Սոնա Ղազարյանը, Պերճ Ժամկոչյանը եւ բաս ուրիշներ:

Ավելորդ չէ նշել, որ այդ ժամա-

digitised by A.R.A.R.@

նակ, լինելով Իրանի շահի հիմնադրած «Փեհլեւի» մշակութային հիմնադրամի երաժշտության հարցերով շահի խորհրդատուն, օժանդակեցի սանալ Իրանի շահի եւ բազուհու կողմից փառատոնին արված նվիրատվությունը:

Հարկ կա՞ արդյոք բերել նոր, ավելի համոզիչ փաստարկներ, որ ես գիտակցում եմ Հայաստան-Սփյուռք մշակութային, մասնավորապես երաժշտական կապերի կարեւորությունը եւ դրան շատ մեծ նշանակություն եմ տալիս: Եւ եթե զսպվելով արտասահմանում, արել եմ այդ գործը, ի՞նչն էր խանգարում ինձ «Աշխարհը եւ մենք» փառատոնում եւս հնչեցնելու սփյուռքահայ կոմպոզիտորների գործերը:

Փառատոնը սկսելուց առաջ դիմել եմ սփյուռքահայ կոմպոզիտոր Յարդումյանի տիկնոջը՝ օգնելու սանալ հեղինակի «Հայկական սյուիտ»ի նոտաները, ինչպես նաեւ դիմել եմ Նյու Յորքի հայկական թեմի առաջնորդ Սրբազան Աշչյանին եւ այլ անձանց, խնդրելով ուղարկել Ալան Հովհաննեսի «Խորհրդավոր լեռը» եւ «Սուրբ Վարդան» ստեղծագործությունների նոտաները: Ցավոք, նոտաները չստանալու պատճառով հիշատակված ստեղծագործությունները տեղ չգտան փառատոնի ծրագրում:

Այլ կոմպոզիտորների ստեղծագործությունների մասին չեմ խոսում, որովհետեւ եթե 1978-ին իմ Ֆինանսական հնարավորությունները թույլ էին տալիս գնել կամ վարձել նոտաներ, որոնք բավականին բանկ արժեն, ապա այժմ չկա այդ հնարավորությունը:

կոմպոզիտորները

Իսկ ինչո՞ւ Հայաստանում մինչ այժմ չկան սփյուռքահայ կոմպոզիտորների գործերը, որպեսզի, հարգարժան Գ. Էմինի խոսքերով, «մենք» բառը գրենք մեծատառով, եւ այն լիներ իսկապես լիարժեք:

Ավելի քան 70 տարի Հայաստանում բառացիորեն անտեսել են սփյուռքի կոմպոզիտորներին: Կարող եմ բերել նաեւ իմ օրինակը:

Տարիներ շարունակ արտասահմանից Հայաստան եմ ուղարկել իմ ստեղծագործությունները, նրանց ձայնագրությունները, բայց դրանք ոչ միայն չեն հնչել (բացի Կոմպոզիտորների միությունում կազմակերպված ունկնդրումներից), այլեւ ինձ նույնիսկ չեն պատասխանել: Արժանահիշատակ Դավիթ Խանջյանի մահից հետո ցանկություն հայտնեցի զալ Հայաստան՝ ղեկավարելու սիմֆոնիկ նվագախումբը եւ Վարդերես Գարագաշյանի միջոցով ձայնագրություններ ուղարկեցի: Դարձյալ ոչ միայն հրավեր, այլեւ պատասխան չստացա: Միայն 1988-ի երկրաշարժից հետո գալով Հայաստան, Ֆիլհարմոնիկ նվագախմբի երաժիշտների եւ մեր երաժշտասերների շնորհիվ (որոնց, օգտվելով առիթից, հայտնում եմ խորին շնորհակալություն) մնացի հայրենիքում եւ արախ եմ, որ նրանց օգնությամբ կարողանում եմ նվիրել ուժերս իմ ժողովրդին:

Հասում եմ եւ ամեն ինչ կանեմ, որպեսզի հետագայում Հայաստանի Ֆիլհարմոնիկ նվագախումբը հնարավորություն ունենա կատարել նաեւ սփյուռքահայ կոմպոզիտորների գործերը: Ուզում եմ հավատալ նաեւ, որ այդ շնորհակալ գործին իրենց մասնակցությունը եւ օգնությունը կբերեն մեր մշավորականները, որոնք ցավում են Հայրենիք-Սփյուռք կապն ամրապնդելու համար, ինչպես, օրինակ, հարգելի Գեորգ Էմինը, որին կրկին հավատում եմ մեծագույն հարգանքս, որպես հայ տաղանդավոր բանաստեղծի:

Հ.Գ. Փառատոնի երկու համերգների ծրագրում հնչեցին նաեւ իմ ստեղծագործությունները: Եթե պրն Գ. Էմինը ինձ սփյուռքահայ կոմպոզիտոր եւ դիրիժոր չի համարում, ապա ես անկեղծորեն եւ խորապես շնորհակալ եմ, քանզի իմ՝ Հայաստանի քաղաքացի լինելու փաստը առաջինը նա է հաստատել:

ԼՈՐԻՍ ՇԳՆԱՎՈՐՅԱՆ

«Գրիչս պիտի կոտրեմ-դեն գցեմ եւ պիտի փսխեմ անգամ հայի անուն լսելով»

Լեոն դժգոհում էր մտավորականության վիճակից

Կան վավերագրեր, որոնք ավելի մեծ հնչեղություն են ստանում տասնամյակներ եւ հարյուրամյակներ հետո: Նման վավերագրերը մտավորականի մտքի եւ ապրումների արգասիք են: Վերջերս նման մի փաստաթուղթ մեր ձեռքն ընկավ եղիբե Չարենցի անվան գրականության եւ արվեստի թանգարանում, որի հրապարակումը, մեր կարծիքով, խիստ այժմեական է: Այդ փաստաթղթի հեղինակը անվանի պատմաբան Առաքել Բաբախանյան-Լեոն է, որն այն 1920 թ. փետրվարի 2-ին Թբիլիսիից ուղարկել է Երեւան՝ իր հայրենակից եւ մտերիմ ընկեր Դավիթ Անանունին:

ՀՐԱՆՏ ԱԲՐԱՀԱՄՅԱՆ
Պատմական գիտությունների թեկնածու

Թիֆլիս, փետրվար 2, 1920
Միրելի Դավիթ

Վաղուց ուզում էի նամակ գրել, բայց որովհետեւ որոշած ունեի կողմնակի ոչ մի գրագրություն չունենալ մինչեւ որ կվերջացնեմ «Հայոց պատմության» երրորդ հատորը, ուստի բացառություն չարի եւ թեզ համար: Երեք օր առաջ բոլորովին վերջացրի հատորը, մի վիթխարի գործ, որի վրա ես ինքս էլ զարմացած եմ (1806 երես գրելու թղթի վրա, երեսը 35 տողից): Եւ ահա այսօր գրում եմ առաջինը թեզ:

Նախ եւ առաջ ասեմ, որ շատ զգացված եմ քո եղբայրական ուշադրությունից: Ամենքն ինձ մոռացել են, եւ միայն դու ես, որ հիշում ես ամեն ժամանակ: Այսպես է վկայում հենց ամենից շատ «Հայաստան կոոպերացիա» միակ հայերեն պարբերականը, որ ես ստանում եմ եւ որի միջոցով կապ եմ պահպանում ժամանակակից հայության հետ: Մի օր էլ ստացա «Բանակի օրը», որ ինձ իմ մենության տաղտկալի օրերում մեծ հրճվանք պատճառեց: Հայության ներկա օրերի ձեռնարկություններից ոչ մեկն էլ ինձ վստահություն չէ ներշնչում, բացի մեր զորից: Եւ եթե կա մի բան, որ ես կկամենայի տեսնել գերեզման իջնելուց առաջ, այդ միմիայն հայկական բանակն է: Կարող ես, ուրեմն, հասկանալ, թե որքիսի հաճությամբ կարդացի քո թուղթը: Այսօր էլ նա սեղանիս վրա է իբրեւ մի քաղցրիկ հիշատակարան, որ ինձ ասում են ամեն օր. «Չէ՛, հայոց գրականությունը դեռ չի մեռել, դեռ կան շատերը, որոնք գրիչ շարժել գիտեն»: Այդ ուրախացուցիչ շատերի մեջ դու առաջին տեղն ես բռնում: Նոր չեմ ես հիացմունքով կարդում քո հոդվածները, բայց այս մեկը ամենից բարձր թվաց: Եւ ես էլի ասում եմ. «Դավիթ, Դավիթ, հանցանք ես գործում թաքցնելով այդպիսի մի շքեղ գրիչ»: Շատ հավանեցի նաեւ պրն. Վահան Նավասարդյանի հոդվածը, մի այնպիսի ոսկեղենիկ գրիչ, որ կարծես նույնպես դասապարտել է իրեն լռության: Հաստատ չգիտեմ. շատ ամիսներ ի վեր հայերեն լրագիր չեմ տեսել: Շնորհակալ եմ, ինձ էլ ես հիշել: Բայց ես հայերենի գինվորության «Գանձասարը» չէի ուզի մատուցանել: Ես կուզեի տալ նրան ընթերցանության համար հայ գինվորական հերոսների կենսագրությունները (օր., մեր Լազարեւը, Դաղստանի առյուծ Արդությանը եւ որիշ շատերը): Առայժմ գոնե կարդանայի Լազարեւը տալ: Ես, իհարկե, Աշոտ Աբանասյանի նման չէի գրի այդ մեծ հայի եւ մեծ զորավարի կյանքը: Բայց... Մանկությանս հիշողությունների մեջ այժմ շատ շատ է իր բարի դեմքը ցույց տալիս իմ հորաքույրը, որի գլուխը դողում է ծերությունից եւ ձայնն էլ դողդոջուն էր: Նա միշտ գանգատվոր էր բախտից եւ ասում էր. «Ի՞նչ ասեմ, սում չունիմ, սամավար չունիմ» (սում-սումմա, իսկ սամավար ունենալն այն ժամանակ Շուշիում համարվում էր ունեորության պատկանելություն): Ահա ես էլ այդպես եմ... Քո երկտողի մեջ ավելացնում էիր. «Ի՞նչ լավ կլիներ, որ այստեղ լիներիք»: Շատ մարդիկ են այդ միեւնույն խոսքերն ասել ինձ: Նրանց տված պատասխանս ահա թեզ էլ եմ գրում: Ես չեմ գալիս Երեւան նույնիսկ մասնավոր գործերով, նույնիսկ աղջկաս տեսնելու համար, որովհետեւ ամաչում եմ Հայոց Հանրապետությունից: Հայաստանն ինձ համար խորթ մայր է դառել: Մենք, որ սրանով ենք ապրել, մենք, որ ամբողջ կյանքում արհամարհված ենք եղել, «տիրացու-ազգասեր» հորջորջումներով հալածված, այսօր, երբ մեր գաղափարն է կենտրոնանում, դեն ենք շպրտված, մոռացված, իսկ մեր երազած Հայաստանը, հարազատ ու գթառատ մայր է զանազան Յորի Թամամշեւների եւ այլ վայելողների համար, որոնց կլանածը տասնյակ միլիոններով է հաշվվում: Երեք-չորս ամիս առաջ աչքերիս հիվանդությամբ նոր հարված եկավ՝ ինձ կուրության դուռը հասցնելու: Այս մեծ դժբախտությունն ինձ հարկադրեց առաջ ու առաջ իմ կիսատ մնացած գործի մասին մտածել: Երկու տարի է աղաղակում եմ եւ չեմ կարողանում մի օգնություն գտնել, մի քարտուղար վարձել, մի գրագիր ունենալ, որպեսզի դժբախտ աչքերիս ֆիչ հոգնություն պատճառեմ: Ես վեր կացա ու դիմեցի Հայոց կառավարությանը: Մի ոռոշ միամտություն ունեցա հավատալու, թե գործ ունիմ սոցիալիստական կառավարության հետ, մի ոռոշ հավատացի, թե ճիշտ որ՝ այդպիսի կառավարության պարտականությունն է պետական պաշտպանություն ցույց տալ աշխատանքին, աղքատվել աշխատավորներին: Եւ ես որորմություն, ձրի նպաստ չէի խնդրում դաշնակցական սոցիալիստ եւ հայ գրող պրն. Աղբալյանից: Ես նրան առաջարկում էի գնել իմ գրադարանը եւ այսպիսով ինձ միջոց տալ առաջ տանելու Հայաստանի պատմությունը: Բայց նա ինձ մերժեց, ցինիկաբար ավելացնելով, թե ինքը մտադիր է մյուս գրողների հետ միասին ինձ էլ ցամաք հացի փող տալ: Ահա ինչ զարհուրելի ամոթ է ծանրանում Երեւանի վրա, եւ ես ամաչում եմ տեսնել մի այսպիսի ամոթ այս երկրում, որ մտածում են պետություն ստեղծել: Աշխարհի վրա չի գտնվի եւ ոչ մի երկիր, նույնիսկ Կոլումբոսը, որ «հանրային կրթության եւ արվեստի մինիստր» տիտղոսով պճնազարդված մի մարդ այդքան վայրենի հասկացողություն ունենա մարդկային մտքի եւ աշխատանքի մասին: Ես երկու թուղթ ունեմ գրած Երեւանի հանրային կրթության մինիստրին, եթե թեզ հաջողվի կարդալ այդ երկու թղթերը, այն ժամանակ դու կհասկանայիր իմ դրությունը: Բանն այն է, սիրելի Դավիթ, որ ես միամտություն եմ ունեցել գրելու այդ կրթական բյուրոկրատին ամեն ինչ, նկարագրել եմ ամեն ինչ՝ իմ դրությունը, հիվանդությունը, իմ կատարած աշխատանքը: Եւ ահա ինձ շարունակ տանջում է այն միտքը, թե ինչո՞ւ գրեցի, ինչո՞ւ սրտաբաց եղա հայ բյուրոկրատի առջեւ: Պրն. Աղբալյանը կարող է պարծենալ, որ հարկադրեց ինձ փերվել ամոթից: Ես երեւի մի հատ օրինակն եմ, որ բացասական պատասխան ստացա Հայոց կառավարությունից: Չէ՞ որ նույն Աղբալյանը 100 հազար դրեց Սեւումյանի ձեռքին՝ Կ. Պոլսում դերասաններ պատրաստելու համար: Կարիք չկա, որ որիշ համեմատություններ բերեմ, դու ինձանից ավելի շատ բան գիտես: Անցյալ օրը նախկին «Լոնդոն» հյուրանոցի առջեւ մի հասարակ մարդ կանգնեցրեց ինձ, բոլորովին անծանոթ եւ առանց հառաջաբանների ասաց. «Պրն. Լեո, ի սեր աստծո, լավ պահեցեք Ձեզ, շմրսեք, չհիվանդանաք, դուք այնքան հարկավոր եք մեր պատմությանը՝ այն գրելու համար: Ձեր առաջին հատորն առել կարդացել եմ, հիմա սպասում եմ մյուս հատորներին»: Մինչեւ ուրիշ խորքը հուզվեցի այս խոսքերից, եւ ամբողջ ժամանակ աչքիս առջեւն էր համեմատությունը, մի կողմից այս հասարակ ու անկեղծ մարդը, մյուս կողմից՝ հանրային կրթության նախարար Աղբալյանը: Հայ ազգը եթե չէ անհետացել աշխարհի երեսից, պատճառն այս հասարակ մարդիկն են եւ ոչ թե մեր պրն. մինիստրի նման մարդիկ:

Գրում եմ այս տողերը եւ շարունակ զգում եմ, որ դու հասկանում ես՝ «Էլի գանգատ»: Այո, ես շարունակ գանգատներ էի գրում թեզ, տարիներ ի վեր: Բայց ի՞նչ ասեմ, որպեսզի դու ավելին զարմանաս իմ ճակատագրի վրա: Կարծում էիք, թե հայ գրողը մարդկային իրավունքների տեր աշխատավոր կդառնա, հենց որ մենք ունենանք մեր պետությունը, մեր կառավարությունը: Այժմ տեսանք, թե ինչ բան է եղել այդ կառավարությունը: Նա ամսական 200 մլն. ծախսելու կարողություն է զգում իր մեջ, բայց հայոց գրականությանը շպրտում է միայն մուրացկանի որորմություն՝ չոր հացի փող... Ո՞ւր դասակենք այս անորակելի ամոթը: Մեր աչքի առջեւ են վրաց գրողները: Կառավարությունը նրանց բաց է թողել մի միլիոն ռուբլի եւ այսօր նրանք ապահովված են: Անցյալ օրը մեծ ամոթով կարդացի, որ վրացիներից մեկը, Դիսամիձե, 500 ռուբլու որորմություն է ուղարկել հայ գրողների ընկերությանը, եւ Հովհաննես Թումանյանն էլ, ճիշտ մուրացկանի հոգեբանությամբ, նրան շնորհակալություն է գրել: Եւ իրավ, հայ գրողն այնքան որորմելի բան է դարձել, որ նրան կարելի է «բավարարել» նույնիսկ 500 (նախկին հաշվով 5) ռուբլով: Որքան դեռ իրավացի է Միմայել Նալբանդյանը իր սոսկալի խոսքերով. «Գրիչս պիտի կոտրեմ-դեն գցեմ եւ պիտի փսխեմ անգամ հայի անուն լսելով»: Այսպես չէ՞ միթե: Քառասուն տարի աշխատես գրականության մեջ, կորցնես աչքերդ, որպեսզի այսօր ծեր ու հիվանդ տեսնես, որ երեխաներդ այս ձյուն-ձմռանը պատռտված կոշիկներով են գնում դպրոց: Ներքնաշապիկ անգամ չունիմ: Իսկ միեւնույն ժամանակ մի Ահարոնյան իր ամբողջ ընտանիքը տարել է Փարիզ եւ պահում է այնտեղ, լոկ այն պատճառով, որ դաշնակցական է եւ սովից կոտրվող հայ ժողովրդի միլիոնները նրա տրամադրության տակ են: Ես թքել եմ այսպիսի սոցիալիստական «արդարության» վրա եւ փառք եմ տալիս ցարիզմին, գոնե նա այս ամաչանքն ցինիկ չէր: Բայց խնդրում եմ չկարծես, թե այս խոսքերով ուզում եմ խղճահարել մեկին, որորմություն խնդրել: Ոչ, ոչ: Ես դեռ շատ ունեմ իմ եւ իմ երեխաների գլուխը պահելու համար: Այժմ ես դարձել եմ հնավաճառ: Ծախեցի հոբելյանիս ժամանակ ինձ նվիրված ոսկե գրիչը եւ արծաթե իրեղենները, այժմ էլ ծախում եմ հանում հոբելյանական պատկաներ, հանելով նրանց միջից ինձ մատուցված որդերները: Եւ մի շարք ուրիշ այսպիսի վաճառուներ կան աչքիս առջեւ. կծախեմ, կապրեմ: Ուզում եմ ապրել որքան կարող եմ, որպեսզի մարդկանց ճակատին խփեմ նրանց վատ գործերը: Երեւակայիր, անցած ամառը ես 500 օրինակ «Հայոց պատմություն» ծախեցի կառավարությանը, կարծելով, որ նա կբաժանե իր բազմաթիվ դպրոցներին, մանավանդ իր երեւելի համալսարանին: Իսկ պրն. Աղբալյանն այժմ այդ գրքերը բազար է հանել եւ ծախում է, ցույց տալու համար, որ ինքը թեեւ մինիստր է, բայց եւ այնպես դրամանչու հոգեբանություն է կրում իր մեջ: Մի հարյուր հաս մնացել է ինձ մոտ այդ գրքից եւ չեմ կարողանում ծախել, որովհետեւ լուսավորության մինիստրությունն ավելի էժան է ծախում: Եւ չասես, սիրելի Դավիթ, թե ես չգիտեմ ինչ է պրն. Աղբալյանի այս տեսակ վարմունքի իսկական պատճառը: Ես էլ գիտեմ, որ այստեղ շատ հին հաշիվներ կան թաղված, բայց հենց այդ է ամենից որքալին, որ հայոց նորակազմ պետության մեջ շարունակվում են բարբարված մնալ հայի հին կրքերը: Ո՞ւր է պետականությունը, ո՞ւր է այն հարազատությունը, որ դու կանչում ես քո հոդվածի մեջ այնքան արտահայտ կարտով:

Անձնական հաշվի արդյունք չէ՞, որ Հայաստանի համալսարանի բացման հանդեսին հրավեր են ստանում ամենքը, բացի ինձանից, որ 6 հազար երես հայոց պատմություն ունիմ գրած: Ի՞նչ եմ ասում: Դավիթ, Զավրիեւն այժմ գրադարան է կազմում համալսարանի համար մի հրեա բուհինիստի ցուցմունքներով, իսկ մենք հայագետներս, հեռացված ենք, ոչ մի մասնակցություն չունինք: Այսքան է ապիկար հայոց կառավարությունը նույնիսկ ամենաթեթեւ գործերի մեջ: Եւ բավական է, որ ես այժմ, ավելի քան երբեւիցե, զգամ ինձ մենակ, ամենից լքված, ինքս իմ ճակատագրին թողնված: Ունիմ մի քանի հաս իսկական բարեկամներ, որոնց մեջ առաջինը դու ես: Դրանց մոտ եմ կարողանում բաց անել սիրտս, պատմել ճակատագիրս: Զզարմանաս ուրեմն, որ այսքան երկար նամակ գրեցի թեզ: Իմ դրությունն այժմ այսպես է: Վերջացրի երրորդ հատորս, հասցրի պատմությունը 19-րդ դարին եւ մնացել եմ կանգ առած: Նույնիսկ թուղթ չունիմ, որ շարունակեմ գործս, սկսեմ 19-րդ դարը: Թուղթ գնելու համար պետք է առնվազն մի 1200 ռուբլի: Երկրորդ հատորս կիսատ է մնացել: Լրացնելու համար նախ հարկավոր է արտագրել մի 1000 երես, իսկ ես այդքան աչքեր չունեմ: Ի՞նչ անեմ, չգիտեմ: Ծով նյութեր եմ հավաքել, դե՞ն ածեմ արդյոք: Երեւի այդպես էլ կլինի՝ ի մեծ դժբախտություն իմ եւ հայ ազգի պատմության: Ժողովրդական կուսակցությունը, գրել է «Մշակը», խոսում է, որ ինձ տան դեկավարությունը: Պիտի համաձայնեմ, եթե կարգին կազմակերպություն ունենա գործը: Եւ այն ժամանակ, մնաս բարեւ իմ խաղաղ կաբինետային պարապմունքիս: Պիտի վերջացնեմ գրական գործունեությունս սրանով, ինչով սկսել եմ:

Բայց բավական է, որքան գրեցի: Սրտումս էլի շատ բան մնաց, բայց ձեռս հոգնել է:

Ինձանից բարեւներ՝ Բախշի Իշխանյանցին: Այս քանի օրը նրա գրվածքները կարդալով էի զբաղված: Հայտնում եմ նրան իմ հիացմունքը: Այսքան լուրջ հետազոտություններ ես չեմ տեսել մեր գրականության մեջ:

Ընդունիր եւ դու իմ անվերջ բարեւները:

Քո Ա. ԲԱԲԱԽԱՆՅԱՆ

digitised by A.R.A.R.@

ՇԻԶՈՖՐԵՆԻԱՅԻՑ ԱՐԹՆԱՑՈՒՄ

Clozapine

Նոր դեղամիջոց, որը հիվանդներին վերադարձնում է կյանքի

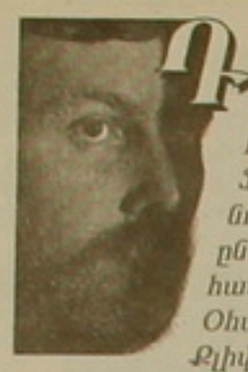

Դաֆնի Մոսսը, Քեյին Բուչբրգերը, Բրանդոն Ֆիշը եւ նրանց ընկերները հավաքվել էին Օհայո Նահանգի Քլիվլենդ քաղաքի Case Western Reserve համալսարանում կազմակերպված խրախճանքին: «Big City» նվագախումբը շարժման մեջ էր դրել ամբողջ դահլիճը: Բոլոր մասնակիցները երգում էին, պարում, զվարճանում: Նրանք շաբաթներով նախապատրաստվել էին դրան, պարեր սովորել, նոր զգեստներ գնել, մազերը հարդարել, ընտրել հարմար զույգ:

Բրանդոն Ֆիշը, մինչեւ ականջները ծգված ժպիտով եւ նոր կոստյումով, ֆոտստրոս էր պարում իր շիկահեր ընկերուհու հետ: Ծաղկավոր զգեստով ու հմայիչ տեսքով Դաֆնի Մոսսը նստած խոսում ու ծիծաղում էր իր հոր հետ, իսկ սովորաբար հանդարտ Քեյին Բուչբրգերը, մեծ ցատկ կատարելով, հայտնվեց պարահարթակին եւ կյանքում առաջին անգամ պարեց «Boogie», մինչ Քեյին Նամկունգը, հափշտակելով էլեկտրակիթառը, ընկերակցեց նվագախմբին: Ուրախությունը մեծ էր, արտասովոր տոնախմբությունը ջերմ եւ ոժգնորեն շարունակվեց մինչեւ ութ գիշեր:

Ավելի քան 175 մասնակիցները 30 տարեկանից անց էին: Չհարցնեք, թե 18-20 տարեկան հասակում որտե՞ղ էին նրանք. այդ տարիների հետ կապված նրանց հիշողությունները բավականին տխուր, դժգույն եւ մառնատված են վերարտադրելու համար: Նրանք այս ուշացած խրախճանքը կազմակերպել էին՝ նշելու համար իրենց հրաշալի արթնացումը, արթնացում, որը երկարատեւ տարիների շիզոֆրենիայի մթությունից նրանց հանեց դեպի լույս աշխարհ, դեպի իրականություն: Դեղորայքային բուժման այս նոր ալիքը հեղափոխություն էր հոգեկան հիվանդություններից ամենասասանելիականի՝ շիզոֆրենիայի դեմ բժիշկների կողմից տարված պայքարի ասպարեզում:

Դաֆնի Մոսսը, 30 տարեկան, հազիվ էր կարողանում վերհիշել իր 20-ական տարիները, երբ ապրում էր մղձավանջով, անհուն գիշերներով եւ դիվային ձայներով լի մի աշխարհում: Նրան հետաքրքրում էր մի տգեղադեմ հուզմունք, թե իր ծնողներն իսկապես վիուկներ են: Միակ պահը, որ հիշում է, այն էր, երբ երկու տարի առաջ ամեն ինչ հանգեց մի ընտրության. Քլիվլենդի հյուրասան 3-րդ հարկի իր սենյակի պատուհանից գլխիվա՞յր, թե՞ ոտքերն ի վայր ցած նետվել: Նա ընտրեց երկրորդ տարբերակը. արդյունքը՝ ազդրի կոտրվածք, բազմաթիվ արյունազեղումներ եւ... գոյատեւում:

Քեյին Բուչբրգերը, 33 տարեկան, նույնպես մի ամբողջ տասնամյակ պայքարում էր իր ներքին դեվերի դեմ. նրան հալածում էր մի սարսափազդու ոգի, ոսկեբող մի ճառագայթ, որն, ըստ նրա համոզման, մինչ այդ հալածել է մահապատժի ենթարկված մի մարդասպանի: Այդ ոգին երբեք չէր խոսում: *«Նա ինձ տանջում էր, բայց ես չգիտեի, թե ինչ էր ուզում»*, վերհիշում է Բուչբրգերը:

Բրանդոն Ֆիշի հիշողությունները նույնքան սարսափելի են: Հիվանդագին երեւույթները նրա մոտ սկսվել են 8 տարեկանից: Ֆիշն այժմ 19 տարեկան է: Վաղ տարիներին նա ասում էր, թե պատմական դեմքեր եւ հերոսներ են իրենց տանն ապրում, օրինակ, Նիկոլայ 2-րդ ցարը: Նա միշտ բծախնդրությամբ հագնում էր պաշտոնական եւ պատմական հագուստներ, խուսափում էր ամսագրերի կազմերին պատկերված մարդկանց նայելուց: Մայրը, որ այդ գիշեր հետեւում էր նրան պարելիս, հիշեց, որ որդուն վերջին անգամ պարահարթակին տեսել է 6 տարի առաջ. *«Մենք գնացել էինք հարսանիքի, եւ նա երեկոյի մեծ մասն անցկացրեց ծառուղիներում բամբնելով ու անընդհատ աղաչելով, որ իրեն տուն տանեմ»:*

Մոսսը, Բուչբրգերը, Ֆիշը եւ նրանց ընկերները խելագարության երկարատեւ մղձավանջից արթնացան մի հրաշալի դեղամիջոցով՝ Clozapine-ով (Clozaril): Կորսված խավարաղաս տարիներից հետո լուսավոր ու հուսալի աղագա վերագտնելու ու վերահաստատվելու առիթով Case Western Reserve-ում տոնախմբության ընթացքում արտասանած իր ճառում Բրանդոն Ֆիշն ասաց. *«Մենք ետ կուզենայինք վերադառնալ մեր կորցրած պատանեկան տարիներին եւ այլոր որախանալ ինչպես դդրոցի երջանկարտներ, սակայն, դժբախտաբար, ճակատագիրը զրկեց մեզ այդ բախից»:*

Ցարդ բժշկությունը չէր առաջարկել ավելի լավ բան, քան այս հրաշալի Clozapine-ը: Բժիշկներն ու դեղագործները մեծ բռիչքներ են կատարել այլ հոգեկան հիվանդությունների (դեպրեսիա, տգեղադեմություն վիճակներ, վախեր եւ այլն) բուժման ասպարեզում, սակայն ցավալիորեն շիզոֆրենիայի դեմ պայքարում առաջխաղացում չէր նկատվում եւ ամեն ինչ այս մարզում ետ դանդաղ էր ընթանում: Մինչ Clozapine-ի հայտնագործումը Մ. Նահանգներում մոտավորապես 2-3 միլիոն շիզոֆրենիկների կեսից ավելին բավականաչափ հարմարվել էր Thorazine-ային (Chloropromazine) եւ համանման դեղորայքներով բուժմանը, որի հետեվանքով նրանց 80 տոկոսը կրում էր կողմնակի ազդեցություններ: Clozapine-ը նույնպես զերծ չէ կողմնակի ազդեցություններից: Ոմանց մոտ առաջացնում է կաշկանդվածություն, կարկամություն, ոմանց մոտ էլ կյանքին սպառնացող արյան կազմախոխություններ, որի դեպքում դեղորայքի օգտագործումը պետք է անհապաղ դադարեցնել: Ամերիկայում Thorazine-ային բուժմանը չհարմարվող 20 հազար շիզոֆրենիկներ ստացել են Clozapine, մեծամասնության մոտ նկատվել է նշանակալից լավացում, լռել են ամեն տեսակ բնաբաստող, հանդիմանող, հրամայող ձայները, նրանք դարձել են ավելի կենսունակ: Բուժվող հիվանդները նշում են, թե Clozapine-ի օգտագործումից հետո իրենց նորածնի նման են զգում: Դաֆնի Մոսսն այդ հրաշալի արթնացումն արտահայտել է հետեւյալ կերպ. *«Առավոտներն արեւն ատում էի, իսկ հիմա սիրում եմ նրա լույսը, զգում ջերմությունը»:* Մոսսն այժմ դասավանդում է դպրոցում եւ ապրում մենակ: *«5 տարվա իմ փորձառության տարիներին ես նման հրաշագործ դեղամիջոցի չեմ հանդիպել»*, ասում է Ատլանտայի Մորի համալսարանի դասախոս, հոգեբույժ Սեմուել Ռիբը:

«Դա այն չէ, երբ ինչ-որ բան ես խմում գիշերը եւ հաջորդ առավոտյան ամեն ինչ լավ է լինում քեզ մոտ, ելքը դեպի լույս աշխարհ բացվում է ասպիճանաբար», զգուշացնում է Case Western Reserve-ի հիվանդանոցների կենսաբանական հոգեբանության լաբորատորիաների տնօրեն, բժիշկ Հերբերտ Ե. Մելցերը, որը միաժամանակ Մ. Նահանգներում Clozapine-ի հետազոտման եւ կիրառման հեղինակավոր առաջնորդներից է: Clozapine-ային բուժման ենթարկվող հիվանդների 10 տոկոսը լավացման երջանում դեռեւս իրեն ճնշված եւ օտար է զգում: Դրա պատճառը վստահի, կեղծ եւ խավար աշխարհից դեպի լուսաբաղ, իրական ու նոր աշխարհի մեջ ընկնելն ու երկարատեւ ճնշից հետո արթնացումն է, այդ պատճառով է, որ Case Western-ում Clozapine-ային բուժումը զուգակցվում է խոսքային հոգեբուժական մեթոդներով, հիվանդներն անդադար պետք է հոգեբանորեն պատրաստ լինեն համակերպվել, դժբախտաբար, իրենց համար խորթացած, իրական աշխարհի պայմաններին, որոնցից հոգեկան նոր խուճապի չմատնվեն եւ արթնացումից հետո նոր սատանայական ճնի մեջ չընկնեն:

Մ. Նահանգների հոգեկան առողջության ազգային հասարակության (ՀԱԱՀ) 1991-ին կատարած հետազոտությունների համաձայն, հոգեկան հիվանդությունները ԱՄՆ-ին տարեկան 129 միլիարդ դոլարի ծախս են պատճառում, որից 50 միլիարդ դոլարը ծախսվում է շիզոֆրենիայի բնագավառում:

Մի այլ հետազոտության տվյալներով, Մ. Նահանգներում հիվանդանոցային մահճակալների 1/4-ը զբաղեցնում են շիզոֆրենիկները: Նրանց մեծամասնությունն ալկոհոլի եւ թմրադեղերի չարաշահումից առաջացած խրոնիկներն են: Շիզոֆրենիկների չորսից մեկը փորձում է ինքնասպանություն գործել, որոնցից տասից մեկին դա հաջողվում է:

Հին դարերում հավատում էին, թե շիզոֆրենիկները գերվել են սատանաների կողմից: Մի շարք հնագետներ կարծում են, թե նախնադարյան մեծ փոսերը փորվել են խելագարություն պատճառող սատանաներին բախտագուշներից հանելու համար: Միջին դարերում վիուկներ էին հայտարարվում եւ այրվում բոլոր նրանք, ովքեր ձայներ էին լսում:

20-րդ դարի կեսերին մեծ նշանակություն տրվեց ժառանգականության գործոնին: Նորմալ ծնողներից ծրնված երեխայի շիզոֆրենիայով հիվանդանալու հավանականությունը մեկ տոկոս է, իսկ երբ ծնողներից մեկը շիզոֆրենիկ է, ապա հիվանդանալու հավանականությունը բարձրանում է 10 տոկոսի, ավելին, երկու ծնողների շիզոֆրենիկ լինելու դեպքում հիվանդանալու հավանականությունը դառնում է 40 տոկոս: Անշուշտ, գեները մեզ չեն կարող տալ շիզոֆրենիայի լրիվ պատմությունը, կան նաեւ այլ պատճառներ, ինչպիսիք են ստրեսները, միջավայրի գործոնը, փոքր հասակում կրած ինֆեկցիաները եւ մի շարք այլ պայմաններ, որոնք մեծ դեր ունեն շիզոֆրենիայի ախտածնության հարցում:

Եւրոպայում Clozapine-ը շուրջ վեց տարի փորձարկելուց հետո կասեցվեց, երբ Ֆինլանդիայի բժիշկների տեղեկագրությունից հայտնվեց, որ բուժվողներից ութ հիվանդներ մահացել են հանկարծակի առաջացած ագրանուլոցիտոզից: Դրա հիման վրա Ամերիկայի սենյի եւ դեղորայքների դեսական վարչությունը կասեցրեց նույնիսկ նախնական փորձարկումները: Հետագայում հոգեբուժության ասպարեզում օգտագործվող դեղորայքների ոլորտում հայտնի փորձագետ, դեղագործ Ժիլբերտ Հոնիֆելդի ջանքերով այն ավելի զարգացվեց եւ կողմնակի ազդեցություններն ավելի նվազեցվեցին: Այժմ Clozapine-ը գտնում է իր տեղը Ամերիկայի շուկայում: Եւրոպայում կատարված վերջին հետազոտությունների համաձայն, Clozapine-ային բուժում ստացող հիվանդներից 1-2 տոկոսի մոտ է առաջանում ագրանուլոցիտոզը, որից, սակայն, կարելի է խուսափել կատարելով արյան ամբարական քննություն, որի միջոցով հնարավոր կլինի հետաքրքրել եւ կանխել որեւէ հիվանդագին երեւույթ:

Ամենամեծ դժվարությունը Clozapine-ի բավականին թանկարժեք լինելն է, որը Ամերիկայի մի շարք նահանգներում չօգտագործելու հիմնական պատճառներից է: Ամերիկյան ապահովագրական ընկերությունները մեծ մասամբ մերժում են նմանօրինակ մեծ ծախսերը մարել:

«Շատերի համար Clozapine-ով բուժումը դառնում է երազանք, Clozapine-ի հրաշքը դառնում է միրաժ, ասում է Լոուրի Ֆլինը, հոգեկան հիվանդության համար ազգային ուխտի գործադիր տնօրենը: *Դու կարող ես տեսնել այն, կարդալ եւ լսել նրա մասին, բայց չես կարող ունենալ»:* Իրականում Case Western Reserve-ում կատարված հետազոտությունների համաձայն, Clozapine-ով բուժման դեպքում ամերիկյան կառավարությունը կարող է յուրաքանչյուր հիվանդից խնայել տարեկան 30 հազար դոլար:

Ինչպես ասացինք, Clozapine-ով բուժման հիմնական բացասական ազդեցությունն ագրանուլոցիտոզի առաջացումն է, սակայն նկատվում է տարօրինակ մի երեւույթ, երբ բուժվող հիվանդները հարկադրված են լինում թողնել Clozapine-ը, հրաժարվում են նախընտրելով տառապել առաջացած կողմնակի ազդեցությունից, քան նորից վայրէջք կատարել եւ վերադառնալ նախկին վիճակին:

Հետազոտողները ջանք չեն խնայում զարգացնելու եւ կատարելագործելու համար այս դեղամիջոցը: Բազմաթիվ առաջատար դեղագործական ընկերություններ արդեն աշխատում են Clozapine-ից ավելի նվազ կողմնակի ազդեցություններ ունեցող իրենց իսկ հայտնագործած նմուշների կատարելագործման եւ փորձարկման համար:

Ուղեղի կենսաքիմիայի հետազոտությունների արագընթաց զարգացումը հոգեբույժներին առիթ է տալիս շիզոֆրենիայի բնագավառում լինել ավելի լավատես: Հոգեբույժ Սեմուել Քեյթը լավատեսորեն ասում է. *«Մենք կարող ենք սկզբում շիզոֆրենիան անդամահատել, դարձնել անչիարժեք, առյա տարալել եւ ջրնջել վերջնականապես»:*

Պատրաստեց
ՍԵԴՐԱԿ ԴԱՎԻԴՅԱՆԸ
հոգեբույժ

CEMA
CENTRE DE MANAGEMENT D'ARMENIE
ՀՀ առեւտրաարդյունաբերական պալատը եւ Ֆրանսիական «ԺԻԱ» ընկերությունը
տեղեկացնում են, որ 1992 թ. սեպտեմբերից իր ուսումնական երկրորդ տարին է սկսում Հայաստանի Մենեջմենթի «Սեմա» կենտրոնը, որի խնդիրն է պատրաստել մենեջմենթի բնագավառի կադրեր:
Դասախոսությունները բաղկացած կլինեն 13 մոդուլներից, յուրաքանչյուրը մեկ շաբաթ տեւողությամբ: Դասընթացները կազմակերպված են սինխրոն • քարգմանությամբ: Դասընթացները կանցկացնեն Ֆրանսիայի փորձառու մասնագետները: «ՍԵՄԱ» կենտրոնը ձեր ուշադրությունն է հրավիրում այն փաստի վրա, որ ուսումնական տարվա վերջում դասախոսությունների ողջ ընթացքին մասնակցած ունկնդիրներին հիանալի հնարավորություն կընձեռվի մեկնել Ֆրանսիա վերապատրաստման: Հիշեցնում ենք նաեւ, որ «ՍԵՄԱ» կենտրոնին կից գործում են Ֆրանսերենի դասընթացներ:
Մանրամասն տեղեկությունների համար զանգահարել 56 51 94, Հայաստանի Հանրապետության Առեւտրաարդյունաբերական պալատ: Հասցեն Հանրապետության 39

digitised by A.R.A.R.@

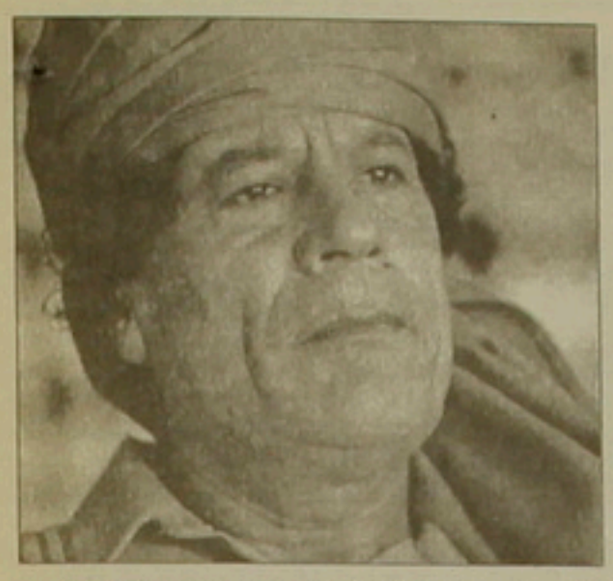

Մուամմար Քադաֆին կերպարանափոխվում է

Գնդապետ Քադաֆին որոշել է վերջ տալ Լիբիայի ծանր խանգամյա ռազմաքաղաքական գործունեությանը

«Քարի գալուս արեւմուտքցիներին: Նրանց հետ կերտենք պայծառ ապագա...» այս խոսքերը պատկանում են ոչ թե տարադրամի կարոտ արեւելաեւրոպական երկրներից մեկի ղեկավարին, այլ վերջերս տպագրվել են Լիբիայի հեղափոխական կոմիտեների *«Ալ Զահֆ ալ Ախդար»* պատշգաբերթում: Առաջին հայացքից այս ճարական գեղումները տարօրինակ են: Բայց իրականում գործը ոչ այնքան զգացմունքային է, որքան մարտավարական. բանն այն է, որ ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդի որոշմամբ Լիբիան մինչեւ օգոստոսի 15-ը պետք է ԱՄՆ-ի եւ Մեծ Բրիտանիայի արդարադատությանը հանձնի «Պան Ամ» եւ «Ուտա» ավիաընկերությունների ինքնաթիռների դեմ 1988 թ. դեկտեմբերին եւ 1989 թ. սեպտեմբերին կատարված ահաբեկչական քայլերի ենթադրյալ մեղավորներին (պայթեցումների հետեւանքով զոհվել էր 400 մարդ):

Կամա թե ակամա Լիբիան սկսել է արմատապես փոխել իր քաղաքականությունը: Փոփոխության հեղինակը երկրի արեւմտամետ արտգործնախարար Իբրահիմ ալ Քիբարին է, իսկ գնդապետ Քադաֆին հույս ունի այս երջադարձի շնորհիվ ամեն գնով փրկել Տրիպոլիի ղեկավար անձնակազմին: Հունիսի վերջին կայացած Ժողովրդի ընդհանուր համագումարից հետո համաարաբականությունն արդեն համարվում է ուրվական, իսկ աշխարհում հեղափոխությանն աջակցելու համար Լիբիայի ծախսած միլիարդավոր դոլարները *«քամուն տված փողեր»*: Լիբիան նաեւ սկսել է «ծախել» Իռլանդիայի հանրապետական բանակի (ԻՀԱ) իր նախկին բարեկամներին եւ Բրիտանիայի իշխանություններին մատուցել անցած տարիներին իր ջանքերով պատրաստություն անցած ԻՀԱ-ի մոտ 20 մարտիկների գործերը: Ավելին, իր վարչակարգը փրկելու համար գնդապետ Քադաֆին պատրաստ է դիմելու հետեւյալ քայլերին.

– Պաղեստինցիների բոլոր զինված կազմավորումները, ներառյալ եւրոպական երկրների մեծամասնության կողմից պաշտպանության օրինական ուժեր ճանաչված *Ֆաթահ*-ը եւ Պաղեստինի ազատագրման կազմակերպությունը (ՊԱԿ) շուտով դուրս կհրավիրվեն երկրից, հավանաբար Սուդան: Տրիպոլիում բաց կմնա միայն Պաղեստինի դեսպանատունը:

– Առայժմ Լիբիայում գտնվող Աբու Նիդալի հեղափոխական հրամանատարության «ռազմական» տարրերը ստիպված տեղափոխվել են Սուդան եւ Լիբանանի պաղեստինյան միջնատարածքներ, մինչդեռ Լիբիայում եղած Սիդի Քիլալ, Աբ Մաբրադ եւ Աբ Ղարյան վարժական ճամբարները բանվել են բոլոգներներով:

– Ժողովրդի ընդհանուր համագումարի վերջին որոշումների համաձայն, «Պան Ամ»-ի պայթեցման համար կասկածվող երկու անձինք՝ Մոհամեդ ալ Մեգրահին եւ Ալ Ամին Խալիֆա Ֆիմահը կարող են դատվել Եւրոպայի որեւէ «արդար» դատարանում, օրինակ՝ Շոտլանդիայում, որի երկնքում պայթել էր ամերիկյան «Բոինգ»-ը:

– «Ուտա» ավիաընկերության ինքնաթիռի պայթեցման համար ամբաստանվող Աբդուլլահ ալ Ազրաղը եւ Իբրահիմ Նաելին կարող են հանձնվել Ֆրանսիայի արդարադատությանը:

Բացի դրանից, Քադաֆին Լիբիայի գլխավոր տնտեսավարներին խստիվ պատվիրել է այսուհետեւ ամերիկյան ընկերություններին արտոնություններ տալ խոշոր պատվերների հարցում, հուսալով, որ այդ օրինակելի վարքագիծը Վաշինգտոնին կհուշի վերացնել տասը տարի առաջ Ռեյգանի հաստատած տնտեսական արգելքը:

Արբազան պատերազմ հայտարարելու, սեփական նավթահանքերը հրկիզելու սպառնալիքներից, ամբաստանյալներ Մեգրահիի եւ Ֆիմահի սպանության վերաբերյալ կեղծ լուրեր տարածելուց հետո գնդապետ Քադաֆին այսօր ստիպված է սիրաշահել Արեւմուտքին: Քանզի նրան հայտնի է, որ պատժամիջոցների գործադրումը մոտալուտ է եւ իրական:

Ըստ «L'Express», 12 օգոստոս 1992

Առաջարկում է «Հայաստան» հրատարակչությունը

Սերգեյ Կարապետյան – ծարտարապետական-շինարարական եզրերի ռուս-հայերեն-անգլերեն այս բառարանը պարունակում է շուրջ երեք հազար եզր: Մասնագետի համար արժեքավոր այս գիրքը ոչ միայն պարզ բառացանկ է, այլեւ մասնագիտական որոշակի գիտելիքներ է մատուցում: Այն կարող է լինել ինչպես տեղում, այնպես էլ արտագնա աշխատանքում մասնագետ ճարտարապետի, շինարարի ուղեկիցը, հաղորդակցության միջոցը եւ օգնականը՝ գործնական աշխատանքում:

Թորգոմ Գոնոյան – *«Օգտակար խորհուրդներ»* գրքում կենցաղին վերաբերող բազմաբնույթ խորհուրդներն ընդգրկում են տնտեսության գրեթե բոլոր բնագավառները: Գիրքն ուշադրությամբ կարդացող տնտեսուհին կարող է ունենալ բազմատեսակ ավելի խնայողություն, քան իրականում արժե այն: Չեք բռնի հացը, միսը, բանջարեղենը, կիսանամ ինչպես վարվել ձեր տան իրերի հետ, որպեսզի դրանք լինեն միշտ բարձրակարգ, հագեցի, մաքուր եւ, որ կարեւոր է՝ նաեւ երկարակյաց: ■

Անհատները, գրադարանները, գրադարանները եւ ցանկացած հիմնարկություն այս գրքերը կարող են ձեռք բերել «Հայաստան» հրատարակչությունից (Երեւան, Խանդամեսյան 28) եւ բիվ 4 գրախանութից (Երեւան, Կիևյան 17):

Սոցիալ-անապահովության մտածելակերպ

❖ Ստեղծվել է նոր ընկերություն՝ «Պայքար ուսելիքների համի մոռացության դեմ»:

❖ Շոգից մի՛ զանգատվիր, որ հեսագայում շաս ցուրտ չլինի:

❖ Ազատությունից զրկվելու լավագույն ձեւը իշխանություն ձեռք բերելն է:

❖ Եթե սոցիալիզմի բնորոշ գիծն այն էր, որ ոչ ոք իր տեղում չէր, ապա այսօրվա համար հատկանշական է, որ ամեն մեկի նստուկն իր տեղում է, մի ձեռքը՝ մերձավորի գրպանում, մյուս ձեռքը՝ հավատացյալի գլխին, մի ոտքը՝ արտասահմանցիների խանութներում, մյուսը՝ խեղճ հաճախորդի քամակին, միքը՝ ուրիշի գործերի մեջ, այլը՝ բարեկամի կնոջը, ականջը՝ հարեւանի բամբասանքին, ատամը՝ եղբոր վրա, բերանը՝ կղած երեսպաշտության խոսափողին եւ այլն:

❖ Բազմակուսակցականության գլխավոր առավելությունը. ամոթալի չէ անկուսակցական լինելը, գուցե՝ ընդհակառակը:

❖ Ռուսաստանը ժողովուրդների բանտ էր, ԽՍՀՄ-ը՝ եղբայրացած ազգերի կալանավայր: Վերջապես արժանացանք Անկախ Բանտախցերի Համագործակցությանը:

❖ Երեսպաշտության լսելիս ուզում ես գոչել. «Խոսքդ շաքարախտով կտրեմ»:

Խաղաղության հաշմանդամ՝
ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՆԱԼԲԱՆԴՅԱՆ

Քննարկվում է պաղեստինյան ոստիկանության ստեղծման հարցը

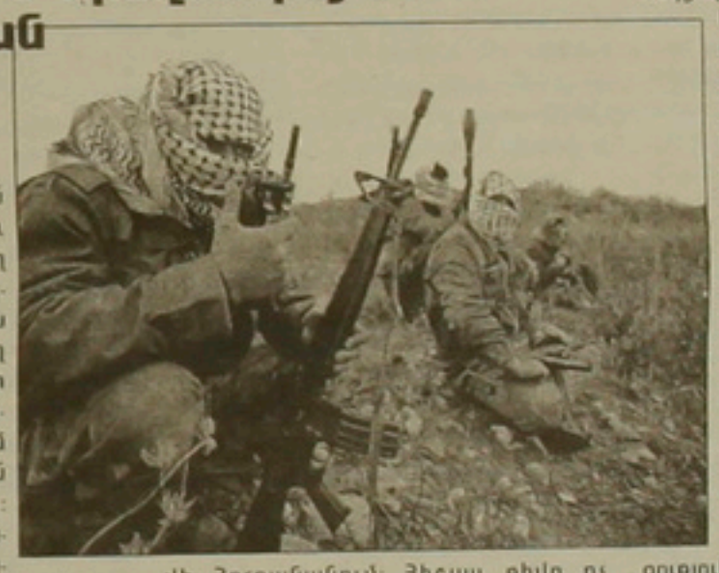

Ներկայումս Հորդանան գետի արեւմտյան ափին եւ Գազայի հատվածում առկա իսրայելցի «գաղութաբնակներին» հանգիստ չի տալիս այն միտքը, որ իրենք կարող են հայտնվել պաղեստինցի ոստիկանների դեմ հանդիման, երբ այդ տարածքներում հաստատվի ինքնավարության անցումային վարչակարգ: Վաշինգտոնում իսրայելա-արաբական երկկողմ բանակցությունների նախօրեին պաղեստինյան պատվիրակությունը բացել է խաղաթղթերը: Նախատեսվում է ինքնավար խորհրդի պատասխանատվությամբ ստեղծել 20 հազարանոց ոստիկանություն, որի անձնակազմը նախօրոք կպատրաստվի Հորդանանում: Հիշյալ թիվը ոչ միայն սարսռեցնում է «գաղութաբնակներին», այլեւ անհրամաբանական է թվում վարչապետ Յիցխակ Ռաբինի շրջապատին: Ի դեմ, Իսրայելի ոստիկանության ամբողջ անձնակազմի թիվը 20 հազարից միշ ավելի է: Սակայն բանակցությունը ենթադրում է փոխզիջում: Այս խնդիրը բանակցությունների փորձաքարերից մեկն է: Ըստ երեւույթին, տեղի կունենա աշխատանքի բաժանում: Իսրայելի բանակը թերեւս մնա որոշ ռազմավարական գոտիներում, միաժամանակ աջակցելով շուրջ 110 հազար իսրայելցի «գաղութաբնակների» անվտանգությունը: Ինչ վերաբերում է պաղեստինյան ոստիկանությանը, դրա առաքելությունը պետք է լինի կարգուկանոն ապահովել մյուս բոլոր հատվածներում: Իսկ այդ ոստիկանության թվակազմին, իրավասություններին եւ սպառազինությանն առնչվող հարցերը կքննարկվեն դժվարին բանակցություններում: Բայց արդեն իսկ հայտնի է, որ այդ քննարկումների արդյունքը լինելու է Պաղեստինի ազատագրման կազմակերպության եւ Հորդանանի կողքի ամրապնդումը:

«Le Point», 8-14 օգոստոսի 1992

Տրտաղավ կամիքներ

Հայ «զորավարի» զեկույցը
Եկա, տեսա, հեռացա:

Ոտները խերով չի
Պաշտպանության նախարարությունում հրատարակված հայկական հեռուստատեսությանը չթողնել մարտական վայրեր, որտեղ նկարահանում են, մի քանի օր անց արդեն ջանքիվ գրավում են:

Տարօրինակ օրինաչափություն
Որքան Հայաստանի իշխանությունների կազմում «Տեր»-երը շատանում են, այնքան ժողովուրդն իրեն անտեր է զգում:

Տեղական կարգի հաջողություն
Նոր վարչապետի նշանակումն ամենից շատ խոսքովի արգելոցի բնակիչներին ուրախացրեց, որովհետեւ այժմ արդեն վերջնականապես հավատում են իրենց տարածքի հարությանը:

ՀՈՎՍԵՓ ՎԱՆՈՒՆՑ

ՇԱԽՄԱՏ ՇԱԽՄԱՏ ՇԱԽՄԱՏ ՇԱԽՄԱՏ ՇԱԽՄԱՏ ՇԱԽՄԱՏ ՇԱԽՄԱՏ ՇԱԽՄԱՏ ՇԱԽՄԱՏ ՇԱԽՄԱՏ ՇԱԽՄԱՏ

Ռուսաստանի Ֆեդերացիայի մեղքով հրավերն ուշացավ

«Ազգ»-ի խմբագրության հասցեով Հունաստանից ստացված հերթական հեռագիրը նոր մանրամասներ է պարզում, կապված միջազգային գրոսմայստեր Վլադիմիր Հակոբյանի՝ Շալգիդիկիի շախմատի միջազգային փառատոնին մասնակցելու հետ:

Փառատոնի ծրագրով մասնավորապես նախատեսված է երկու մրցաշար՝ Շալգիդիկիի բաց առաջնությունը, որն անցկացվելու է շվեյցարական մրցակարգով եւ գլխավոր մրցաշարը գուն գրոսմայստերական կազմով, որն ըստ ՖԻԴԵ-ի դասակարգման 14-րդ կարգին է պատկանում:

Փառատոնն անցկացվելու է սեպտեմբերի 1-ից մինչեւ 14-ը:

«Ազգ»-ն ընթերցողների ուշադրությանն էր ներկայացրել գլխավոր մրցաշարի 12 մասնակիցների ազգանունները: Հեռագրից պարզվում է, որ դա վերջնական կազմն է, որտեղ բացակայում է Վլադիմիր Հակոբյանի անունը:

Բանն այն է, որ փառատոնի կազմակերպիչները, չիմանալով Հայաստանի շախմատային Ֆեդերացիայի հասցեն, Վլադիմիր Հակոբյանի հրավերը երկու անգամ (առիթին եւ մայիսին) ուղարկել էին նախկին ԽՍՀՄ, նույնն է՝ Ռուսաստանի Ֆեդերացիայի հասցեով, բայց վերջիններս հարկ չեն համարել տեղյակ պահել հայ գրոսմայստերին:

Երկար որոնումները կազմակերպիչներին այնուամենայնիվ հնարավորություն տվեցին, թեկուզեւ ուշացումով, կապ հաստատել «Ազգ»-ի խմբագրության շնորհիվ եւ այլընտրանքային տարբերակ առաջարկել Հակոբյանին, որի համաձայն տաղանդավոր շախմատիստն առաջին պահեստայինը կլինի եւ եթե որեւէ մեկը բացակայի, ապա ինքը կընդգրկվի գլխավոր մրցաշարում, հակառակ դեպքում կլինի փառատոնի պատվավոր հյուրը, հանդես կգա խաղացված պարտիաների մեկնաբանությամբ եւ միաժամանակյա սեանսներով, որի համար կվարձատրվի 330 հազար դրախմայով (1800 դոլար):

«Հուսով եմ, հասկանում եք, որ մեղավոր չենք ձեր հրավերի ուշացման համար եւ կընդունեք վերը նշված առաջարկները, մանավանդ, որ շաս ենք ուզում, որ դուք մասնակցեք փառատոնին, հակառակ դեպքում գոնե լավ կհանգստանամ եւ կհմայվեք Շալգիդիկիի տեսարժան վայրերով եւ գեղեցիկ ու մաքուր ծովով», հեռագրով հայտնում է կազմակերպիչներից մեկը՝ Վազելիս Վիդալիսը:

Աշխարհի պատանիների եռակի չեմպիոնն այնուամենայնիվ պատրաստվում է մեկնել Հունաստան:

Մինչ այդ, վաղը Տիգրան Պետրոսյանի անվան շախմատիստի կենտրոնական տանը կմեծարվեն շախմատային օլիմպիադայի մեր հերոսները:

Շախմատասերների ուշադրությանն ենք ներկայացնում Սանիլայում Լեւ Պսախիսի հետ Վլադիմիր Հակոբյանի խաղացած պարտիան: Տեսնենք, թե ինչպիսի թեթեւությամբ է նա հաղթում ԽՍՀՄ կրկնակի չեմպիոնին, որն, ի դեմ, մասնակցելու է Շալգիդիկիի մրցաշարին:

Վ. Հակոբյան – Լեւ Պսախիս
(Հայաստան) *(Իսրայել)*

1. e4, c5 **2.** ♘f3, e6 **3.** d4, cd **4.** ♘d4, a6 **5.** ♗d3, ♘f6 **6.** 0-0, ♕c7 **7.** ♘c3, d6 **8.** f4, g6 **9.** ♘f3, ♘c6 **10.** ♕e1, ♗g7 **11.** ♕h4, 0-0 **12.** ♖h1, b5 **13.** f5, b4 **14.** ♘e2, ef **15.** ef, d5 **16.** ♗h6, ♘e5 **17.** ♗:g7, ♔:g7 **18.** ♘f4, ♘:d3

19. ♕:f6, ♔:f6 **20.** ♘d5+, ♔:f5 **21.** ♘:c7, ♖a7 **22.** ♘d4+, ♔g4 **23.** ♘d5, ♘e5 **24.** ♗f6+, ♔h4 **25.** ♖ae1, ♖d8 **26.** ♖e4+ սեւերը հանձնվեցին: ■

Բաժինը վարում է Սուրեն ԲԱԴԱՍԱՐՅԱՆԸ

Բոբի Ֆիշերը վերադառնում է

Այս անգամ արդեն հաստատ է. Բոբի Ֆիշերը՝ ամերիկացի այդ Ֆանտաստիկ շախմատիստը, որը 1975 թվականին կորցրել էր շախմատի աշխարհի չեմպիոնի իր տիտղոսը եւ դրանից հետո փակ կյանքով ապրում էր Կալիֆորնիայում, այժմ վերադարձել է: Նա կհանդիպի Բորիս Սպասկու հետ, որին ջախջախիչ պարտության էր մատնել 1972 թվականին կայացած պատմական մենամարտի ընթացքում: Ֆիշերը դեռ իրեն համարում է աշխարհի չեմպիոն եւ վարքագծով տարբերվում է մյուս մահկանացուներից: Այս մայ-ռեւանշի մրցանակը 5 միլիոն դոլար է եւ հատկացվել է մի սերբական ընկերության կողմից: Մրցախաղը սկսվելու է սեպտեմբերի 2-ին Չեռնոգորիայի Սվետի Ստեֆան առողջավայրում: Ամսաթիվը խորհրդանշական է, քանզի 1972-ի մրցամարտն ավարտվել էր սեպտեմբերի 1-ին:

Բոբի Ֆիշերը ներկայումս մարզվում է Բելգրադում, իսկ Բորիս Սպասսկին Ֆրանսիայում ինչ-որ տեղ: Բայց մինչեւ վերջին պահը վստահություն չկա, թե բազմիցս տարօրինակություններ արած Ֆիշերն այս անգամ էլ որեւէ անակնկալ չի մատուցի իր ախոյանին:

«Le Point», 8-14 օգոստոս 1992

digitised by A.R.A.R.@

Պատմությունը կրկնվո՞ւմ է. Դարձյալ Գորիսում զոհվածների մասին

Շահումյանի եւ Մարտակերտի անկումները ժողովրդի մեջ բողոքի սղասված ալիքը չբարձրացրին՝ ամեն ինչ ընթացավ բավականին «սահուն», եւ հարյուրավոր խաղաղ բնակիչների անմեղ արյունը կամաց-կամաց լեղանում է... Նախագահն իր հանրահայտ հեռուստաելույթով փորձեց ջախջախել դաշնակցությանը, եւ ժողովրդի ուշադրությունը տարածքային կորուստներից շեղվեց՝ ուղղվելով դեպի նախագահ-դաշնակցություն փոխադարձ մեղադրանքների հորձանուտը:

Պատմությունը կրկնվում է: Հուլիսի 29-ի Ղոչազ գյուղի ռազերգական իրադարձությունների ժամանակ զոհվեցին 24 հայորդիներ՝ հիմնականում ԱԻՄ-ի անդամներ: Եւ մինչ կողարզվեին մեղավորները, Արծվաշենն ընկավ: Այսքանից հետո զարմանալի է ՀՀ պաշտպանության նախարարության այն հայտարարությունը, որ հուլիսի 29-ի Ղոչազի դեպքերի համար պաշտպանության նախարարությունը չի կարող պատասխանատվություն կրել, որովհետեւ ԱԻՄ-ի անդամների կատարած քայլերը *«ձեռնարկվել են իր կառուցվածքներից դուրս, առանց իր գիտության եւ համաձայնության»*: Հայտարարության մեջ ասվում է նաեւ, թե Պարույր Հայրիկյանը խեղաթյուրում է փաստերը՝ ընդելով, թե ԱԻՄ-ի անդամները ենթարկվել են ադրբեջանական բանակի 200 հոգանոց զորախմբի գրոհին: Ըստ պաշտպանության նախարարության հայտարարության, թշնամին չի հանդգնել անգամ մոտենալ եւ խլել զոհվածների զենքերը: Ավելին՝ դեպի հաջորդ օրը չի նկատվել թշնամու ոչ մի զինվոր եւ չի լսվել ոչ մի կրակոց:

Միշտեղ երեկ տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսի ժամանակ Պարույր Հայրիկյանը պաշտպանության նախարարության հայտարարությունը սահող անվանեց՝ ընդելով, թե ԱԻՄ-ի անդամները Ղոչազ էին մեկնել պաշտպանության նախարարության կարգադրությամբ: Բացի այդ, ըստ նրա, անբարոյականություն է ընդել, թե դեպքի հաջորդ օրը կրակոցներ չեն եղել, որովհետեւ հենց հաջորդ օրն են զոհվել ԱԻՄ-ի եւս հինգ անդամներ:

Մեր խնդիրը չէ մանրամասն ներկայացնել Պարույր Հայրիկյան-Վազգեն Սարգսյան հակամարտությունն ու ներկայացվող փաստարկների վերլուծությունը: Վերջին հաշվով, ակնհայտ է, որ համագործակցությունն անհրաժեշտ է հենց միայն այն պատճառով, որ կան խնդիրներ, որոնց իրականացումը պետական մակարդակով անցանկալի է եւ կարող է վնասել պետության արտաքին քաղաքականությանը:

Ցավալին այն է, որ ժողովուրդը մեկ անգամ արդեն կռվ է տվել եւ շարունակում է կռվ տալ նույն խայծը՝ միջկուսակցական պայքարի բոհոբոհում անտեսելով տարածքային կորուստները: Պատահա՞կան է արդյոք, որ պաշտպանության նախարարության վերոհիշյալ հայտարարությունն արվեց ոչ թե Ղոչազի դեպքերից անմիջապես հետո, երբ Հայրիկյանի տեսակետն արդեն պարզ էր եւ կարելի էր շատ արագ հասկացնել իրավիճակը, այլ Արծվաշենի անկումից հետո: Ի՞նչ է սա, ժողովրդի ուշադրությունը տարածքային կորուստներից շեղելու ե՞ւս մի փորձ:

Շահումյանի անկումից հետո դաշնակն իջավ դաշնակցության գլխին, Ղոչազի դեպքերից հետո՝ ԱԻՄ-ի... Ո՞րն է հաջորդ կուսակցությունը, եւ տարածքային ի՞նչ նոր կորուստներ են կոծկելու Արծվաշենի անկման պատճառների «սենսացիոն» բացահայտումները...

ԱՐՄԵՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆ

Ռուսաստանը կշարունակի

էջ 1

ընթացող բանակցությունների գործընթացը, որը նախատեսվում է հակամարտության խաղաղ կարգավորման Մինսկի համաժողովը, շարունակեր զարգանալ: Պետք է ասեմ, որ Ռուսաստանի նախագահ Բորիս Ելցինը լրջորեն է վերաբերվում այդ խնդրին:

– Հնարավո՞ր է հարցի լուծման ամենածայրահեղ տարբերակը, թե՞ դուք այդպիսի տարբերակը դիվանագիտական չեք համարում:

– Ոչ: Նույնիսկ եթե խաղաղարար ուժեր մտցվեն, դա կնշանակի հարցը լուծել խաղաղ ճանապարհով: Բայց դրա համար անհրաժեշտ է դադարեցնել կրակը, ձեռք բերել երկկողմանի համաձայնություն եւ հեռացնել հակամարտ ուժերին թեկուզ նվազագույն տարածությամբ, որպեսզի ստեղծված միջանցք մտնեն դիտորդներ, իսկ հետո խաղաղարար ուժերը, որոնք պետք է վերահսկեն կրակի դադարեցումը: Նրանք էլ կնպաստեն խաղաղ ճանապարհով հարցի լուծմանը: Հնարավոր է եւ «ոչ խաղաղ» մոտեցում, որն իրականացվել էր Իրաքի նկատմամբ:

– Ըստ երեւույթին, ամենաբարդ խնդիրն է որոշել, թե որտեղ պետք է գտնվի այդ միջանցքը եւ որ կողմին կհասնի այս կամ այն տարածքը. Լաչինի միջանցքը, ԼՂՀ Շահումյանի՝ եւ Մարտակերտի շրջանները եւ այլն:

– Քննարկվում են միջանցքի բազմազան տարբերակները, նրա լայնությունը, թե որ տարածության վրա են բաժանվելու հակամարտ կողմերը եւ այլն: Ես չէի ցանկանա այժմ մեկնաբանել այդ հարցերը, քանի որ քննարկվում են բազմաթիվ տարբերակներ եւ նրանցից մեկի վրա կանգ առնելը դեռ վաղաժամ է:

– Այնուամենայնիվ, դա՞ է գլխավոր խնդիրը:

– Ոչ, դա այժմ քննարկվող խնդիրներից միայն մեկն է:

Հարցազրույցը վարեց «Սնարքի» թղթակիցը
Մոսկվա, 14 օգոստոս 1992

Աբխազիայում երեկ համընդհանուր զորահավաք է հայտարարվել

Երեկ Աբխազիայում 18-40 տարեկան քաղաքացիների զորակոչ է հայտարարվել: Նրանց հրամայվել է ներկայանալ զինկոմիսարիատներ եւ զենք ստանալ:

Զորահավաքը պայմանավորված է այն բանով, որ Աբխազիայի մայրաքաղաք Սուխումի վրա են շարժվում վրացական բանակի ստորաբաժանումները, ինչպես նաեւ Աբխազիայում տեղակայված ազգային գվարդիայի ջոկատները: Գվարդիան շրջափակել է Սուխումիի որոշ տեղամասեր, իսկ 3 տանկ գտնվում էին Գեռագույն խորհրդի շենքի մոտակայքում, որ ընթանում է արտահերթ նստաշրջանը: Մամուլի կենտրոնի տվյալներով, շենքի վրա ոչնչվում են ռազմական ուղղաթիռներ: Քաղաքում լսելի են կրակոցներ եւ պայթյուններ:

Սուխումի օդանավակայանում գվարդիան դեսանտ է իջեցրել: Ինչպես հայտնեց Աբխազիայի ներքին գործոնախարար Ալեքսանդր Անկվաբը, աբխազ եւ վրացական գվարդիաների միջեւ Օչամչիրում եւ օդանավակայանի մերձակայքում տեղի ունեցած փոխհրաձգության հետեւանքով կան սպանվածներ եւ վիրավորներ:

Վրաստանի ներքին գործերի նախարարությունում ճշտեցին, թե նախնական պայմանավորվածության համաձայն, գվարդիան պետք է հսկողության տակ վերցներ օդանավակայանն ու ճանապարհները՝ թույլ չտալու զվիադականներին անցյալ օրը պատանդ վերցրած պաշտոնյաներին դուրս տանել հանրապետությունից, սակայն աբխազները խոչընդոտել են դրան:

Դեռեւս չճշտված տվյալներով, որոնք հաղորդել է Աբխազիայի Գեռագույն խորհրդի մամուլի կենտրոնը, երեկ խորհրդարանի շենքը գնդակոծվում էր ռադիոաթիռներից եւ տանկերից: Մարտեր էին գնում շենքի մոտակայքում: Խփվել են վրացական 2 զրահամեքենաներ: Զոհվել են 3, ծանր վիրավորվել 10 հոգի: ■

Երեւանը կրկին ուղիղ կապվում է Բեյրութի հետ

Երկուշաբթի, օգոստոսի 12-ին, ժամը 17-ին վերջնական համաձայնություն կնքվեց Հայաստանի ավիառուղիների ընկերության նախագահ Ռաֆիկ Մելքոնյանի եւ Լիբանանի «Անսեր Ուինգ» գործակալության գլխավոր տնօրեն Ներսես Անսերյանի միջեւ, Երեւան-Բեյրութ-Երեւան օդուղին պաշտոնապես սեպտեմբեր ամսից վերագործարկելու համար:

«Շիտն ասած, եթե միայն իմ անձնական շահը հետապնդած լինեի եւ ցանկանայի դրամ շահել առանց մեծ գլխացավանքների, Բեյրութի եւ Երեւանի միջեւ փոխանակ պետական ավիառուղի բանալու, սեփական գիծ կվարձեի», մեզ հետ զրույցի ժամանակ ասաց պրն. Ներսես Անսերյանը:

«Մինչեւ այսօր տասնյակ հազարավոր ճամփորդներ Լիբանան էին հասնում կամ Հալեպի, կամ Մոսկվայի վրայով, որոնցից Հայաստանի Հանրապետությունը գրեթե չէր օգտվում: Սրա առաջը պետք էր առնել եւ ստեղծել այնպիսի մի համակարգ, որպեսզի թե ճամփորդների համար լիներ ծեռնտու, թե հայրենի պետությունը նյութապես օգտվեր դրանից, շարունակեց պրն. Անսերյանը: *Հակառակ, որ նախատեսում էին, թե այս մարզում հետո չպիտի լիներ բանակցություններ վարել Հայաստանի ղեկավարների հետ, սակայն աշխիս առաջ ունենալով այդ դժվարությունները, սկսեցի Հայաստան գնալ-գալ 1991 թ. դեկտեմբերից»:*

Երբ ուզեցինք իմանալ, թե ինչ խոչընդոտների է հանդիպել, նա ծիծաղելով ասաց. *«Նախ, մեր հայրենակիցների միջազգային փորձի պակասը, հոգեբանական բնույթի արգելքները, տակավին Ռուսաստանի Սերոֆլոտից կախումը, հակառակ որ դրա պատճառը չկա, եւ վերջապես որոշ դեկավար մարդկանց պետական գործարքների ընթացքում անպայման անձնական շահագրգռություն հետապնդելը»:*

«Մենք ուզում ենք, որ Հայաստանը չափանիշ դառնա հաճախորդների հանդեպ մեր գրասենյակի աշխատողների ցուցաբերած բարեհամբույրությամբ, մեր արագ, խընդումներս, մաքուր ու գոհացուցիչ ծառայություններով», վերջում ավելացրեց պրն. Անսերյանը:

Այսպիսով, Երեւան-Փարիզ, Երեւան-Նյու Յորք, Երեւան-Հալեպից հետո Հայաստանի Հանրապետության սեփական ավիառուղիների ցուցակում ավելանում է Երեւան-Բեյրութը, որն առայժմ պիտի գործի երկու շաբաթը մեկ անգամ, սակայն պատասխանատուները հույս ունեն, թե մոտ ապագայում այն կդառնա շաբաթը մեկ անգամ: Թռիչքները կատարվելու են 164 հոգիանոց Ту-154 օդանավերով:

ՐԱՖՖԻ ՀԵՐՄՈՆ ԱՐԱՔՍ

Սկանդալի զոհ Ֆրանսահայ դիվանագետը Ալժիրի դեսպան

Ֆրանսիայից ստացած լուրերի համաձայն, վերջերս Ալժիրում Ֆրանսիայի դեսպան է նշանակվել հանրածանոթ հայազգի դիվանագետ Բերնար Քեսեջյանը, որի թեկնածությանը Ալժիրի նորաստեղծ կառավարությունն արդեն տվել է իր հավանությունը: Հիշեցնեմ կարգով նշենք, որ հայազգի դիվանագետը, որը Ֆրանսիայի նշանավոր քաղաքական գործունեության դպրոցը ENA-ն ավարտած մեր հազվագյուտ հայրենակիցներից է, մինչեւ 1992 թվականի փետրվարի սկզբները վարում էր Ֆրանսիայի արտգործնախարար պրն. Ռոլան Դյումայի օգնականի պաշտոնը:

Հիշեցնենք, որ հունվարի վերջին մեծ աղմուկ ծագեց Պաղեստինի ազատագրության ժողովրդական ճակատի առաջնորդ դոկտոր Ժորժ Հաբաշի Ֆրանսիայում բուժվելու կապակցությամբ: Բարձրացվեց էդիթ Կրեսոնի կառավարության հրաժարականի հարցը: Այս աղմուկ-աղաղակի մեջ մեր հայրենակից դիվանագետն էլ իր բաժինը ստացավ՝ ու հրաժարական տվեց իր պաշտոնից:

Այսպիսով, 7 ամիս հետո վերականգնելով արտգործնախարարությունում ունեցած իր դիրքը, Բերնար Քեսեջյանը այսուհետ Ալժիրում պետք է ներկայացնի Ֆրանսիայի Հանրապետությունը:

Այս կողմից, ոչ հավատի աղբյուրներից ստացած մեր տեղեկություններ համաձայն, Ալժիրում ԱՄՆ-ի դեսպան է նշանակվել դարձյալ հայազգի մի դիվանագետ, որի մասին մանրամասն տեղեկություններ այժմ չունենք:

Ռ. Հ. Ա.

Անդրկովկասյան զինվորական օկրուգը շարունակում է հանձնել զենքը

Ադրբեջանը վերջնագիր է ներկայացնում

Ինչպես հաղորդեցին Անդրկովկասի զինվորական օկրուգի մամուլի կենտրոնում, շարունակվում է օկրուգի ստորաբաժանումների եւ միավորումների գույքի եւ տեխնիկայի հանձնումը կովկասյան հանրապետություններին: Մասնավորապես Վրաստանում հանձնվում է Ախալցխայում, Ադրբեջանում՝ Լենկորանում, Հայաստանում՝ Երեւանում եւ Վանաձորում տեղակայված ստորաբաժանումների գույքը: Դրա հետ մեկտեղ որոշ շրջաններում վերջնագրեր եւ սպառնալիքներ են ներկայացվում զինծառայողներին: Այսպես, լրջորեն բարդացել է իրավիճակը Նախիջեւանի սահմանապահ ջոկատի շուրջ: Նրա հրամանատարությունը կարգադրություն է ստացել անձամբ Ադրբեջանի նախագահ Աբուլֆազ Էլչիբեյից՝ վերջացնել գույքի եւ տեխնիկայի հանձնումը մինչեւ օգոստոսի վերջը: Ադրբեջանական կողմը կտրականապես տեղեկացրել է, որ մտադիր է իր վերահսկողության տակ առնել ջոկատի ղեկավարումը՝ ռազմական գույքի բարձր թույլ չտալու նպատակով եւ զուգահեռ սկսել սահմանապահ կառուցվածքների կազմավորումը: Բաքուն հայտարարեց, որ ջոկատը կերջափակվի, իսկ մինչեւ օգոստոսի 15-ը ուժ կգործադրվի Ջուլֆայի սահմանապահ Սաղարակի ու Նեղրամի հեծեալցված անցման կետերը գրավելու նպատակով: ■

Ի գիտություն ՀՀ ԳԽ պատգամավորներին

«Ազգային դաշինք» պատգամավորական միավորումը հրավիրում է ԳԽ-ի բոլոր պատգամավորների խորհրդակցություն, որը տեղի կունենա սույն թվականի օգոստոսի 17-ին, ժամը 12:00-ին, ԳԽ-ի 252 սենյակում: Կքննարկվի հանրապետությունում ստեղծված իրավիճակը:

«Ազգային դաշինք»
Պատգամավորական միավորում

Լուրերի Ռոմբ

Հրդեհ Չեռնոբիլի շրջանում

Կիեւի մարզի ներքին գործերի վարչության մամուլի կենտրոնի հաղորդագրության համաձայն, Չեռնոբիլի շրջանում շարունակվում են եռաշտի պատճառով բռնկված հրդեհները: Ոչնչացվել են անտառի հարյուրավոր հեկտարներ, բազմաթիվ տնամերձ հողամասեր: «Խարկով-Նորություններ» գործակալությունը հաղորդեց, որ հրդեհների պատճառով Օռաչիխի գյուղում զոհվել է մեկ մարդ, 85-ը տեղափոխվել են այլ վայրեր: Ռադիոակտիվ ճառագայթումը հրդեհների շրջանում ժամում 21-ից մինչեւ 50 միկրոռենտգեն է: ■

Կոնֆլիկտը 12 մլրդ. ռուբլի

Մոլդովայի նախագահ Միրչա Սնեգուրն օգոստոսի 13-ին «Օստանկինո» հեռուստառադիոընկերությանը տված հարցազրույցում հայտարարեց, թե Պրիդնեստրովիեում ռազմական գործողությունները 12 միլիարդ ռուբլու վնաս են պատճառել: Նա կարծիք հայտնեց, թե ավերված տնտեսության վերականգնման համար արդեն այժմ անհրաժեշտ է 15 միլիարդ ռուբլի: Միրչա Սնեգուրի խոսքերով, Մոլդովայի խորհրդարանը մտադիր է շարունակել խաղաղ կարգավորման կուրսը: Նախագահը հույս հայտնեց, թե հակամարտ կողմերի մոտ գտնվող զենքի հանձնումը կվերացնի «որեվէ երրորդ կողմի ռազմական միջամտության» սպառնալիքը: ■

Ով տուժի, ով բողոքի

Ադրբեջանի նախագահի մամուլի ծառայության ղեկավար Նիյազի Իբրահիմովը մեղադրեց «Ազատություն» ռադիոկայանին հայ-ադրբեջանական կոնֆլիկտի վերաբերյալ տեղեկատվության հավելեցման խախտման մեջ: Համապատասխան դիմում է ուղարկվել «Ազատություն» ռադիոկայանի ղեկավարությանը եւ ԱՄՆ-ի Կոնգրեսին, որը ֆինանսավորում է կայանը: Դիմումի մեջ հաստատվում է, թե ռադիոկայանի ղեկավարության վրա ճնշում է գործադրվում եւ շրջափակվում են Ադրբեջանից թղթակիցների ռեպորտաժները: ■

Դոլլարը վերուվար

Օգոստոսի 13-ին տեղի ունեցավ Մոսկվայի միջբանկային վալյուտային բորսայի հերթական սակարկությունը: Դոլլարի կուրսը կազմեց 162,5 ռուբլի մեկ դոլլարի դիմաց: Վաճառվեց ընդամենը 30,19 միլիոն դոլլար: Օգոստոսի 11-ի սակարկության ժամանակ դոլլարի կուրսն էր 161,7 ռուբլի, վաճառվել էր 34,38 միլիոն դոլլար: ■

2,8 մլն. դոլլար Ադրբեջանին

ՄԱԿ-ը Ադրբեջանին 2,8 մլն. դոլլարի օգնություն է տրամադրել: Այդ մասին, համաձայն ադրբեջանական մամուլի, հաղորդեց Բաքվում ՄԱԿ-ի ժամանակավոր հավատարմատար Պաուլո Լեմբրոն Ադրբեջանի վարչապետի առաջին տեղակալ Վահիդ Ահմեդովի հետ օգոստոսի 13-ին կայացած զրույցի ժամանակ: ■

Լուրերը՝ interfax-ի, «Սնարքի» եւ մեր թղթակիցների

Ազգ
Հիմնադիր եւ հրատարակիչ «Ազգ» թերթի հիմնադիր խորհուրդ
Գլխաւոր խմբագիր ՅԱԿՈԲ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Խմբագիր ՀԱՄԼԵՏ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
Տնօրէն ՍԱՐԳԻՍ ՍԱՐԳՍԵԱՆ
52.16.35 գլխ. խմբ.
58.18.41 խմբագիր
56.28.63 տնօրէն
Apple® Macintosh® համակարգչային շարուածը «Ազգ» թերթի

Azg Bi-daily, 47 Hanrapetoutian st., Yerevan, Armenia, 375010
Editor H. AVEDIKIAN
ՀՀ նախարարների խորհրդին առընթեր «Պարբերական» հրատ. տպարան, Երեւան-23, Արշակունեաց 2
Գրանցման թիւ 65
Տպաքանակ 20 000
Դասիչ 69149
Պատուէր 1526
Ստորագրուած է տպագրութեան 14.08.1992

digitised by A.R.A.R.@